

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

СТРАТЕГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

у січні-вересні 2011 року

аналітична записка

КИЇВ-2011

ЗМІСТ

1. ВІД УПОРЯДНИКА.....	3
2. ЧИННИКИ І ПРОПОРЦІЇ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ У 2011 РОЦІ.....	4
3. ТЕНДЕНЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ТА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ У СІЧНІ-ВЕРЕСНІ 2011 Р.	6
<u>ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСТЬ</u>	6
<u>ДОНЕЦЬКА ОБЛАСТЬ</u>	9
<u>ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСТЬ</u>	14
<u>ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСТЬ</u>	19
<u>ОДЕСЬКА ОБЛАСТЬ</u>	25
<u>ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ</u>	30
4. ОРІЄНТИРИ ПОЛІТИКИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ НА 2012 РІК	35

1. ВІД УПОРЯДНИКА

Національний інститут розпочинає серію щоквартальних випусків стратегічного моніторингу розвитку регіонів України. Випуски готуються регіональними філіалами Інституту у м.м. Донецьку, Дніпропетровську, Львові, Одесі, Ужгороді та Харкові.

Моніторинг здійснюється з метою аналітико-прогнозного забезпечення реалізації стратегії регіонального розвитку та регіональної політики України.

Об'єктом Моніторингу є процеси в соціально-економічній, суспільно-політичній, гуманітарній, екологічній та інших сферах розвитку регіону. Предметом Моніторингу є основні проблеми, перспективні напрями та потенційні можливості розвитку регіонів України, проекти та ініціативи, які здатні сприяти або завадити реалізації стратегії та політичного курсу держави.

Завданнями Моніторингу є оперативне виявлення основних тенденцій та прогнозування розвитку суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації в регіонах, визначення потенційних точок розвитку регіону, виявлення шляхів розкриття регіонального потенціалу розвитку через підвищення ефективності діяльності місцевих органів влади та удосконалення державної регіональної політики.

2. ЧИННИКИ І ПРОПОРЦІЇ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ У 2011 РОЦІ

У січні-вересні 2011 року соціально-економічний розвиток більшості регіонів України характеризувався загалом позитивною динамікою. Помітним є зростання у промисловості, сільському господарстві, будівництві, зовнішньоекономічній діяльності тощо, що дозволяє стверджувати про поступове наближення до кризових параметрів розвитку.

Основними позитивними тенденціями були такі:

- приріст виробництва промислової продукції (у 22 регіонах);
- приріст сільськогосподарського виробництва (у всіх регіонах);
- збільшення обсягів виконаних будівельних робіт (у 17 регіонах);
- зростання обсягу експорту товарів (у 26 регіонах);
- збільшення обсягу прямих іноземних інвестицій (у 21 регіоні);
- зростання реальної заробітної плати (у всіх регіонах);
- зменшення обсягу заборгованості з виплати заробітної плати (у 17 регіонах);
- зростання доходів місцевих бюджетів (у 26 регіонах);
- зменшення заборгованості із внесків до Пенсійного Фонду України (у всіх регіонах).

У структурі реалізованої промислової продукції зростає частка продукції металургії, виробництва коксу, продуктів нафтопереробки, хімічної і нафтохімічної та добувної промисловості. Покращення динаміки у базових галузях промисловості та активізація експорту відбулись, передусім, за рахунок сприятливої кон'юнктури на світовому ринку товарів основної спеціалізації України. Так, зокрема, експорт товарів з Дніпропетровської та Донецької областей збільшився на 36,0 % та 39,8 % відповідно. У структурі експорту чорних металів зросла питома вага продукції більш дорогого сортаменту і зменшилась частка продукції з низьким ступенем обробки.

Викликає занепокоєння стрімке зростання імпорту, темпи якого у більшості регіонів були вищими за темпи зростання експорту. Така динаміка спричинила швидке погіршення зовнішньоторговельного сальдо. Так, наприклад, від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі Львівської області склало 1,3 млрд дол. США, що становить 15 % загального від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі України товарами за цей період; у Закарпатській області переважання імпорту над експортом збільшилось на 200 млн дол. США тощо. Причинами зростання імпорту є, з одного боку, збільшення вартісного обсягу імпорту енергетичних матеріалів, а з іншого – активізація споживчого попиту на товари зарубіжного походження, у тому числі, на товари тривалого користування та предмети розкоші.

Незадовільною залишається динаміка інвестиційних процесів у регіонах. Через дефіцит обігових коштів і обмеженість кредитних ресурсів підприємства змушені зменшувати обсяги інвестицій у програми з реконструкції та модернізації виробництв. Так, зокрема, обсяг інвестицій в основний капітал у Івано-Франківській, Запорізькій, Одеській областях тощо у січні-вересні не досяг рівня цього ж періоду попереднього року (індекс склав 63,5 %, 59,9 % і 81,8 % відповідно).

Брак зовнішніх інвестиційних коштів природно призводить до погіршення фінансових результатів діяльності підприємств, часто штучного, викликаного необхідністю рекапіталізації прибутку та збільшення операційних витрат. Це негативно позначається на розрахунках з бюджетом: у січні-вересні у 15 регіонах зріс борг за податковими зобов'язаннями платників до зведеного бюджету. Найвищими темпами обсяг податкового боргу зростав у Полтавській (у 1,8 разу), Миколаївській (у 1,6 разу) та Житомирській (на 43,2 %) областях. При цьому, у 6 регіонах зростання боргу відбулось лише у поточному році, тоді як ще у 2010 році мало місце його скорочення. З цим самим пов'язана низька платіжна дисципліна підприємств у сфері оплати за спожиті енергоресурси (наприклад, рівень розрахунків за спожитий природний газ коливався від 44,5 % для Рівненської області до 98,8 % для Львівської області).

Попри в цілому позитивну динаміку будівництва, його територіальна структура в

межах регіонів є деформованою. Так, у всіх без винятку регіонах на частку адміністративних центрів припадає понад 50 % виконаних будівельних робіт.

Першочерговими завданнями місцевої влади було вирішення поточних проблем життєзабезпечення територій. Крім цього, *діяльність органів влади регіонів* у сфері соціально-економічної політики спрямовувалась переважно на наступне:

- підтримка темпів економічного зростання, передусім, у базових галузях промисловості;

- стабілізація фінансового стану підприємств, спроби пошуку альтернативних джерел інвестиційних ресурсів;

- реалізація точкових інвестиційних проектів, переважно незначного масштабу;

- погашення заборгованості з виплати заробітної плати.

Помітним є пожвавлення міжнародного співробітництва регіонів, що особливо стосується прикордонних областей Заходу України. Спостерігається активізація транскордонного співробітництва, яке, проте, досі має характер переважно торговельний, без якісних зрушень щодо розвитку нових форм співпраці з іноземними партнерами. На фоні цього діяльність у напрямі розвитку міжрегіонального співробітництва залишається малопомітною.

Проте вжиті у регіонах заходи щодо диверсифікації економіки, забезпечення її інноваційності та подолання тінізації досі не дали результатів. У підсумку, позитивна динаміка реального сектора при негативних інвестиційних процесах свідчить про значний прихований потенціал розвитку окремих регіонів, наявність прихованих резервів і можливостей диверсифікації ресурсів, що дозволяє забезпечити економічне зростання без залучення додаткових зовнішніх ресурсів.

Загалом, динаміка соціально-економічного розвитку регіонів України засвідчила, що з початку 2011 року *післякризове відновлення відбувається у регіонах відчутно різними темпами.*

3. ТЕНДЕНЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ТА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ У СІЧНІ-ВЕРЕСНІ 2011 Р.

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСТЬ

I. ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ

Головними підсумками січня-вересня 2011 р. є стійке зростання в основних секторах економіки Дніпропетровської області.

У першому півріччі 2011 р. **динаміка соціально-економічного розвитку регіону по основних показниках перевищила середні значення по Україні**, у тому числі:

– *обсяг реалізованої промислової продукції* – приріст на 19,4 % (друге місце по Україні); у розрахунку на одну особу обсяг реалізації промислової продукції регіону майже утричі перевищує середнє значення по країні;

– *обсяг інвестицій в основний капітал* – приріст на 9,1 % (друге місце по Україні);

– *обсяг виконаних будівельних робіт* – приріст на 7,5 % (друге місце по Україні);

– *обсяг експорту товарів* – приріст 15,5 % (друге місце по Україні) тощо.

Третій квартал 2011 р. позначився деяким сповільненням економічного зростання, і загалом підсумки січня-вересня засвідчили, що, попри позитивну динаміку, досі не всі галузі досягли докризового рівня обсягів виробництва.

Підсумки роботи *промислового комплексу* Дніпропетровської області у січні-вересні 2011 р. демонструють поступове відновлення обсягів виробництва. Так, *обсяг виробництва промислової продукції* зріс на 5,9 %, порівняно з січнем-вереснем 2010 р. Найбільшим зростання випуску продукції було у таких видах промислової діяльності: машинобудуванні (32,5 %), легкій промисловості (20,8 %), сфері виробництва і розподілення електроенергії, газу та води (113,3 %), харчовій промисловості (7,1 %) тощо. Поряд з цим, основні сектори промисловості регіону демонстрували набагато менший приріст: добувна (0,9 %), хімічна та нафтохімічна (0,2 %), металургія (1,9 %) тощо.

У структурі *реалізованої промислової продукції* майже 80 % припадає на продукцію металургійного виробництва та готових металевих виробів, добувної промисловості, діяльності з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води.

Обсяг *виробництва продукції сільського господарства* збільшився порівняно з січнем-вереснем 2010 р. на 10,8 %, що, проте, не досягає середнього темпу приросту по Україні (113,7 %). Так само зросли обсяги реалізованої сільськогосподарськими підприємствами продукції (на 7,5 %) при зростанні середніх цін реалізації сільськогосподарської продукції на 19,9 %.

Поряд зі зростанням на 15,9 % обсягу виконаних у січні-вересні 2011 р. *будівельних робіт* (загальноукраїнський приріст склав 11,4 %), залишається значною територіальною диспропорційністю будівництва у регіоні. Так, на частку м. Дніпропетровська та м. Кривого Рогу припадає понад 80 % виконаних будівельних робіт. Зростання спричинене передусім активізацією будівництва магістральних трубопроводів, ліній зв'язку та енергопостачання (збільшення обсягів робіт у 3 рази) і будівництвом водних споруд (у 2,5 разу).

Упродовж січня-серпня 2011 р. спостерігається *пожвавлення зовнішньої торгівлі товарами*: експорт товарів з Дніпропетровської області зріс на 34,4 %, імпорт – на 30,6 %. Основу товарної структури експорту регіону склали чорні метали (35,1 % загального

обсягу). Збільшення експорту області у зазначений період зумовлене зростанням обсягів продажу електричного обладнання та устаткування (на 31,6 %), текстилю (на 29,2 %), деревини та виробів з деревини (на 35,2 %), меблів (в 1,9 разу), жирів та олії (в 1,6 разу) тощо. Додатне сальдо зовнішньої торгівлі збільшилось на 758,2 млн дол. США.

Рівень зареєстрованого безробіття у цілому по регіону становив на 1 жовтня 2011 р. 1,3 % від кількості населення працездатного віку і залишився майже незмінним порівняно з відповідною датою 2010 р. Найвищий рівень зареєстрованого безробіття спостерігався у Жовтих Водах (5 %), найнижчий – у Першотравенську (0,6 %); серед районів найбільший – у Криничанському (3,6 %), найменший – у Павлоградському (0,6 %).

II. УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ, СТРАТЕГІЧНІ ІННОВАЦІЇ

Ключовим завданням влади регіону у зазначений період була розробка та всебічне узгодження стратегічного бачення розвитку регіону, виходячи з розпоряджень Президента України, Програми економічних реформ України на 2010-2014 рр. і завдань, що обговорювалися на засіданнях Ради регіонів (24.01.11, 07.02.11, 07.04.11).

Ця робота була розгорнута під керівництвом облдержадміністрації області ще у попередньому році і продовжувалася у 2011 р. У період з 28.03.2011 по 08.04.2011 проведено 11 засідань робочої групи з підготовки Стратегії регіонального розвитку, де заслуховувалися також пропозиції щодо підготовки стратегій розвитку міст та районів області і основних програм. Підсумком цієї роботи стала розробка «Комплексної стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2015 року», яка затверджена 24.06.2011 року на сесії Обласної ради після громадських обговорень.

Обласною радою затверджено п'ять програм розвитку за окремими напрямками. Відсутність конфліктів при їх затвердженні свідчить про обґрунтованість підготовлених документів та певну єдність керівництва регіону з громадськістю. Загалом у 2011 році діють 64 регіональні цільові програми.

Започатковані роботи з виконання низки цільових загальнодержавних та регіональних програм, у тому числі: ліквідації твердого палива на Павлоградському хімічному заводі; Регіональної екологічної програми (підприємства-забруднювачі за I кв. 2011 р. вклали в екологічні заходи 200 млн грн., що у 1,5 разу більше, ніж за аналогічний період минулого року); Довгострокової програми з вирішення проблем Кривбасу та поліпшення стану навколишнього природного середовища на 2011-2022 рр., яка є наймасштабнішою екологічною програмою України (загальний бюджет – майже 11 млрд грн.); заходів щодо забезпечення екологічної безпеки м. Дніпродзержинська та поліпшення соціального захисту його населення на 2010-2012 рр. (Розпорядження КМУ від 11.08.2011). Рішенням п'ятої сесії шостого скликання Дніпропетровської обласної ради від 25.03.2011 № 73-5VI затверджена Програма розвитку земельних відносин і охорони земель у Дніпропетровській області на 2011–2018 роки. Аналогічні програми розвитку земельних відносин і охорони земель вже затверджені у 13 районах та 9 містах області.

Активна позиція влади забезпечила започаткування практичного втілення прийнятих програм та виконання завдань Комплексної стратегії розвитку регіону:

1) Розпочато практичні роботи з реформування підприємств та інфраструктури ЖКГ за всіма ключовими напрямками (реконструкція мережі теплопостачання, що забезпечить економію 15 % газу і 25 % електроенергії; розширення та покращення якості водопостачання та каналізації – оновлення магістралей, фільтрів, очисних споруд; розв'язання проблеми побутових відходів, ремонту ліфтів та житлового фонду). Всього освоєно 100 млн грн. за всіма джерелами фінансування.

2) Ведуться роботи з розширення транспортної інфраструктури області (створення півкільця обвідної дороги – 64 км, з'їзди з мостів через Дніпро, поновлено будівництво метрополітену).

3) Створено комунальне Дніпропетровське інвестиційне агентство (ДІА), робота якого розглядалась на засіданні Регіонального комітету економічних реформ. Його основні

завдання – створення нормативно-правової та довідкової бази для залучення інновацій, супровід ряду ключових проектів, що забезпечують виконання прийнятих програм розвитку (на сьогодні забезпечується супровід 13 інвестиційних проектів на загальну суму 500 млн дол. США), в тому числі і проектів з практичного формування агропромислового та будівельного кластерів.

4) Ведуться роботи з впровадження проекту «Модернізація системи охорони здоров'я», яка включає заходи із забезпечення невідкладної допомоги через нарощування кількості пунктів допомоги, оснащення автомашин системами GPS-навігації тощо.

5) Реалізується програма «Новий Дніпропетровщині – нові стандарти освіти». Закладений показник комп'ютеризації шкіл – 99 % (сільських – 100 %). В сільських регіонах на 100 % забезпечено безкоштовне транспортування дітей шкільними автобусами. Поновлюється робота дошкільних учбових закладів.

6) Впроваджується нова система соціальної підтримки населення, в тому числі через виїзні мобільні групи з оформлення субсидій і допомоги на місцях. Обсяги виплат на кінець року можуть збільшитись на 23 %, сім'ям з дітьми – на 20 %.

7) У сфері дерегуляції та розвитку підприємництва і покращення бізнес-клімату запроваджуються електронні процедури реєстрації, отримання дозволів та ліцензування. Створено 39 центрів «Єдине вікно».

8) В області проводиться робота із забезпечення споживачів сільськогосподарської продукції за цінами виробників. Запроваджено практику проведення ярмарків від сільгоспвиробників – за 6 місяців 2011 року проведено понад 1000 ярмарків у всіх містах та районах області, на яких ціни на продукти були у середньому на 10–15 % нижчими за ринкові.

9) Розпочато будівництво 15 нових сховищ плодоовочевої продукції. Сьогодні на Дніпропетровщині налічується 55 овочесховищ загальною місткістю 146,1 тис. тон. В області впроваджується програма електронного кадастру ринку землі. За підтримки керівництва області реалізуються великі проекти (компанія KSG Agro залучила 40 млн дол. США, розмістивши акції на Варшавській фондовій біржі).

ІІІ. ПОЛІТИЧНЕ ТА СУСПІЛЬНЕ ЖИТТЯ

Помітної активності у 2011 році місцеві осередки політичних партій майже не проявляли. Це було зумовлено як стабілізацією політичного поля після виборів до місцевих органів влади, так і недостатньою реальною впливовістю більшості партій. Питому вагу партій ілюструє склад обласної ради, в якій присутні 8 політичних сил. Із 140 депутатських місць в обласній раді 92 посідають представники Партії регіонів (66 %), 12 – Сильної України (8,6 %), 11 – КПУ (7,9 %), Батьківщини – 9 (6,4 %), Фронту Змін – 7 (5 %), України майбутнього – 4 (2,9 %), Народної партії – 3 (2 %), ВО Громади – 2 (1,5 %).

У місцевих та муніципальних ЗМІ суспільно-політична тематика, здобутки влади і визначні події висвітлюються переважно під кутом діяльності Партії регіонів та її представників у депутатському корпусі органів місцевого самоврядування.

Довіра населення до політичних партій загалом невисока, рейтинги засвідчують зниження кількості прихильників навіть нещодавніх фаворитів. При цьому, незалежно від політичних симпатій та антипатій, жителів Дніпропетровщини насамперед хвилюють життєво важливі питання – пенсійна реформа, зростання цін на продукти та житлово-комунальні послуги, доступність лікування та освіти тощо. Нагальною залишається необхідність проведення назрілих реформ – земельної, адміністративної, подальшої дерегуляції підприємницької діяльності.

ДОНЕЦЬКА ОБЛАСТЬ

I. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ

Динаміка розвитку економіки Донецької області у 2011 р. засвідчила наявність позитивних зрушень у базових галузях та поступовий вихід на докризовий рівень.

У січні-вересні 2011 року *обсяг виробництва промислової продукції* зріс порівняно з відповідним періодом 2010 р. на 16 %. Зростання виробництва досягнуто на підприємствах усіх основних видів промислової діяльності, крім легкої промисловості, де обсяг виробленої продукції зменшився на 19,7 %. Найбільшого приросту досягнуто в хімічній та нафтохімічній промисловості (на 45,8 %), добуванні неенергетичних корисних копалин (на 21,4 %), машинобудуванні (16,3 %) тощо.

В *металургійному комплексі* за рахунок збереження сприятливої кон'юнктури на зовнішніх та збільшення споживання на внутрішньому ринках обсяг виробництва продукції до рівня січня-вересня 2010 року збільшився на 15,6 %. Середня експортна ціна на чорні метали зросла на 33,6 %.

Виробництво *електроенергії* за січень-вересень 2011 року склало 20,9 млрд кВт-годин, що більше січня-вересня 2010 року на 10,7 %.

У *вугільній промисловості* видобуток збільшився на 20,8 %. Проте економіка вугільної галузі залишається розбалансованою, зокрема, витрати на виробництво вугільної продукції не покриваються надходженнями від її реалізації навіть незважаючи на те, що тривалий час зберігається низька собівартість вугільної продукції. Для галузі характерний високий рівень аварійності та травматизму (липень – аварії на шахтах «Суходольська -Східна», Луганська область; шахта «ім. Бажанова» Макіївка, Донецька область; серпень – аварія на шахті «ім. Кірова» Донецька область).

Обсяг продукції *сільського господарства* у січні-вересні 2011 року зріс порівняно з таким же періодом 2010 р. на 11,5 %, в тому числі сільськогосподарські підприємства збільшили виробництво на 17,6 %, господарства населення – на 6,3 %. Приріст виробництва у рослинництві склав 13,5 %, у тваринництві – на 9,1 %.

Зберігається позитивна динаміка у *експортній діяльності* регіону. Так, зокрема, у січні-серпні 2011 р. обсяг експорту товарів у порівнянні з січнем-серпнем 2010 р. збільшився на 39,9 %; імпорту – на 64,0 %. Протягом першого півріччя 2011 р. в економіку області залучено 127,3 млн дол. США прямих іноземних інвестицій, що складає 5,7 % загального обсягу залучених коштів з початку інвестування. На частку Донецької області припадає 4,7 % загального обсягу залучених ПІІ; іноземні інвестиції надходили у 22 міста та 13 районів області.

Станом на 1 квітня 2011 р. в рамках спеціального режиму господарювання – *території пріоритетного розвитку* (ТПР) м. Донецька 50 підприємств реалізовували 65 інвестиційних проектів на загальну суму 1786 млн дол. США. З початку реалізації проектів реалізовано продукції на 43,4 млрд грн. у діючих цінах, створено 11,6 тис. та збережено 12,9 тис. робочих місць. У I кварталі 2011 р. на підприємствах ТПР забезпечено середньомісячну заробітну плату 4224 грн. (що в 1,5 разу перевищує середній рівень оплати праці по економіці області).

Таким чином, у регіоні спостерігається *позитивна динаміка в основних підгалузях промисловості*, показники яких виходять на докризовий рівень. На обласному рівні виконується Програма економічного і соціального розвитку Донецької області на 2011 рік.

Поліпшення ситуації відбулось, передусім, за рахунок сприятливої кон'юнктури на світовому ринку металопродукції. Ціни на експортовані чорні метали зросли на третину,

збільшився попит на металопродукцію на основних ринках збуту в Південно-Східній Азії та на Близькому Сході тощо. Проте через дефіцит обігових коштів і обмеженість кредитних ресурсів підприємства (в першу чергу металургійні) суттєво зменшили обсяги інвестицій у програми з реконструкції та модернізації виробництв (58,7 % від запланованого обсягу фінансування).

Низькою залишається платіжна дисципліна у сфері оплати за спожиті енергоресурси. Протягом січня-червня 2011 р. рівень сплати за спожиту електроенергію становив 90,8 % (січень-червень 2010 р. – 92,9 %); за спожитий природний газ – 55,7 % (при середньому рівні по Україні 84,1 %).

На фоні позитивної динаміки виробництва помітним є збереження негативних явищ у соціальній сфері регіону, у тому числі:

– в регіоні зафіксовано зменшення чисельності наявного населення. Зокрема, протягом січня-серпня 2011 р. чисельність населення зменшилася на 20,4 тис. осіб виключно внаслідок перевищення кількості померлих над кількістю народжених. В цілому на 1 вересня 2011 року чисельність наявного населення області становила 4412,6 тис. осіб;

– зростає рівень зареєстрованого безробіття: в цілому по області на 1 серпня 2011 р. він становив 1,2 % населення працездатного віку (30,8 тис. осіб, що на 7,4 % більше показника на відповідну дату 2010 р.). При цьому кількість безробітних жінок зросла порівняно з 1 серпня 2010 р. на 9,9 %, а безробітної молоді у віці до 35 років – на 10,4 %. Питома вага безробітних жінок склала 68 % (20,9 тис.); безробітної молоді до 35 років перебувало на обліку 13,5 тис. осіб, або 44 % всіх безробітних;

– рівень безробіття за методологією МОП перевищує середньоукраїнське значення (9,3 % проти 8,7 % відповідно);

– значною залишається заборгованість з виплати заробітної плати: протягом січня-червня 2011 р. загальна сума заборгованості зменшилась лише на 1,9 % (на 4,5 млн грн. А вже у липні та серпні заборгованість знову зросла і склала на 1 вересня 233,0 млн грн. (загалом за січень-серпень 2011 р. підприємствам області вдалося погасити лише 500 тис. грн. заборгованості перед працівниками). При цьому частка працівників, яким за червень 2011 року нараховано заробітну плату, меншу мінімальної, склала 1,6 % (17,9 тис. осіб).

На регіональному рівні постійна увага приділяється вирішенню екологічних проблем. У червні відбувся *Екологічний форум «Екологія промислового регіону»* - II етап Міжнародного Екологічного форуму «Довкілля для України». За результатами роботи форуму були прийняті пропозиції щодо внесення змін до законодавчих актів України, з метою покращення комплексу дій щодо захисту навколишнього середовища. Зокрема, відзначено необхідність прийняття законів України «Про національний екологічний фонд» та «Про ліквідацію гірничих підприємств і наслідків їх виробничої діяльності». Також рекомендовано при формуванні Державного бюджету України на 2012 рік надати можливість вугільним регіонам самостійно розпоряджатися коштами екологічного податку, що мають надходити до Державного бюджету України (30 %), для цільового використання їх на виконання заходів з екологічної реабілітації територій шахтарських міст.

У травні 2011 року на *Старобешівський ТЕС ПАТ «Донбасенерго»* було введено в експлуатацію енергоблок, реконструйований із застосуванням екологічно чистої технології спалювання низькосортного вугілля, який не має аналогів в Україні і вперше застосований на підприємстві області. Цей досвід може стати зразком для проведення реконструкції на інших теплових електростанціях країни.

Важливою регіональною проблемою є *водопостачання*. В цьому напрямі в області розпочато роботу щодо залучення міжнародних партнерів. У рамках спільного засідання єврорегіону «Донбас» була розроблена програма екологічного проекту щодо збереження і очищення вод річки Сіверського Донця. Зокрема, Донецькою обласною радою розроблено новий проект Угоди з Кабінетом міністрів України на 2012 – 2015 роки, в якому передбачено комплекс заходів щодо модернізації та реконструкції каналу «Сіверський Донець – Донбас», що забезпечить стабільність постачання населення питною водою населення на

внутрішньому рівні: Донецька, Луганська, Харківська області та міжнародному рівні: Белгородська, Ростовська області Російської Федерації. Зазначений проект Угоди схвалено рішенням обласної ради від 09.06.2011 №6/4-85.

II. КЛЮЧОВІ ПОДІЇ ТА УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ

Протягом січня-серпня 2011 року зусиллями регіональної влади було ухвалено низку програмних документів:

- Стратегія соціально-економічного розвитку Донецької області до 2015 року;
- Додаткова угода до Угоди щодо регіонального розвитку Донецької області;
- Регіональна стратегія розвитку малого та середнього бізнесу до 2016 року;
- Програма науково-технічного розвитку Донецької області на період до 2020 року;
- Програма енергоефективності Донецької області на 2010-2015;
- Програма будівництва (придбання) доступного житла в Донецькій області на 2011-2017 роки;
- Програма реформування та розвитку водопровідно-каналізаційного господарства Донецької області на 2010-2014 роки і період до 2020 року;
- Обласна цільова програми підготовки і проведення фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу в Донецькій області тощо.

Донецькою обласною радою спільно з облдержадміністрацією підготовлено проект Угоди щодо регіонального розвитку Донецької області між Кабінетом Міністрів України та Донецькою обласною радою на 2012-2015 роки (проект Угоди схвалено рішенням обласної ради від 09.06.2011 №6/4-85).

Основними заходами на регіональному рівні, що сприяють пошуку інноваційних ресурсів розвитку і досвід яких доцільно поширювати в масштабах держави стали такі.

1. З 1 травня 2011 року у Донецькій області розпочато *впровадження проекту «Енергоефективна спрямованість розвитку економіки Донецького регіону»* в рамках Угоди про консультування і технічне співробітництво між Федеративною Республікою Німеччини та Урядом України.

2. Розпочато діяльність в рамках *Промислової агломерації «Північний Донбас»*, яка об'єднала міста регіону: Краматорськ, Дружківку, Красний Лиман, Слов'янськ, Святогірськ, Артемівськ, Костянтинівку. **Координуючу роль в цьому проекті виконує Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень у м. Донецьку.** Мета – створити у межах єдиної території спеціалізації локального рівня, з перспективою співробітництва на міжнародному рівні. Зокрема, передбачається створення туристичного комплексу на базі міст: Красний Лиман, Слов'янськ, Святогірськ; машинобудівні технопарки у містах Дружківка, Краматорськ; центру логістики у Артемівську та комплексу «Склоград» у Костянтинівці.

Проблеми, розв'язання яких планується в рамках співробітництва міст Промислової агломерації «Північний Донбас»:

- визначення загальної стратегії охорони навколишнього середовища, використання земельних, водних та інших природних ресурсів;
- визначення загальної стратегії просторового розвитку Промислової агломерації «Північний Донбас»;
- спільного використання енергетичних ресурсів, та розробки заходів по енергозбереженню;
- узгодження стратегії розвитку інфраструктури міст Промислової агломерації «Північний Донбас»;
- розвиток спільної підприємницької та інформаційної інфраструктури;
- ефективного використання людських ресурсів, створення єдиного ринку праці;
- підтримки спільних місцевих ініціатив органів місцевого самоврядування, громадських організацій.

3. З липня 2011 року *розпочато роботу першого ВАТ «Вітряний парк Новоазовський»*

на березі Азовського моря в рамках реалізації інвестиційного проекту «Організація виробництва вітрової енергії шляхом будівництва 43 вітроенергообладнань типу «Fuhrlander». Перспективна потужність дорівнюватиме 107,5 МВт енергії. У цілому, враховуючи залежність області від енергії, вітрокомплекс забезпечить річні потреби в постачанні електрики чотирьох районів: Новоазовського, Тельмановського, Першотравневого, Володарського (загальна кількість населення понад 130 тисяч мешканців).

Важливим напрямом, що сприяє реалізації регіональних проектів, є *активізація міжнародної співпраці*. У першому півріччі облдержадміністрацією прийнято 16 іноземних делегацій з 12 країн світу: Австрії, Великобританії, Данії, Китаю, Німеччини, Пакистану, Польщі, Туреччини, Угорщини, Фінляндії, Франції та Чехії.

Донецька обласна державна адміністрація підписала Програму з реалізації Угоди про співробітництво між Донецькою областю та Ростовською областю Російської Федерації, Програму розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2012 роки та Програму торговельно-економічного, науково-технічного і культурного співробітництва між Донецькою обласною державною адміністрацією та Урядом Московської області на 2011-2012 роки.

В рамках розвитку міжнародного співробітництва області з Республікою Кореєю, на початку вересня 2011 р. досягнуто угоди щодо розробки спільного проекту розвитку бізнесу у металургійній, вугільній, хімічній галузях.

Позитивно оцінюється діяльність створеної наприкінці січня 2011 р. Громадської ради при Донецькій облдержадміністрації у складі 71 особи з 92 громадських організацій (у тому числі, дослідницьких, правозахисних, соціально спрямованих, козацьких, молодіжних, а також профспілок та благодійних фондів). В рамках роботи ради проводиться громадська експертиза законопроектів та рішень влади і відбувається оперативне реагування з метою залучення уваги державних структур до проблем мешканців регіону. Зокрема, у травні 2011 року було розроблено низку рекомендацій щодо консультацій з громадськістю з розгляду питань, пов'язаних із реорганізацією та закриттям шкіл; реалізовано проект «Сильні громадські ради – здоровий уряд» з впровадження навчальної програми для членів громадських рад при органах влади та місцевого самоврядування Донецької області.

III. ТЕНДЕНЦІЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

На початок серпня 2011 року в регіоні зареєстровано 162 організації політичних партій, з яких 3 розпочали свою діяльність у поточному році: *Регіональна організація політичної партії «Закон і порядок», Донецька обласна організація Політичної партії «Твоя Україна», Донецька обласна парторганізація Політичної партії «За справедливість та добробут».*

Чисельність та різноманітність політичних сил у регіоні залишається значною у порівнянні з загальнодержавною. Найбільш чисельною та впливовою залишається *Донецька обласна організація Партії регіонів*. Отримавши беззаперечне лідерство за рівнем представництва в радах усіх рівнів під час місцевих виборів 2010 року, партія зберігає домінуючі політичні позиції.

Регіональне політичне життя у першому півріччі 2011 року відзначається певним спокоєм. Практично не набувають широкого розголосу політичні акції партій, представлених у регіоні; вони є нечисельними і не впливають на політичну ситуацію в області.

Окремою складовою політичного життя регіону є *зростання протестного потенціалу мешканців та падіння політичних рейтингів регіональних лідерів*. За результатами соціологічних досліджень (Донецький інститут соціальних досліджень та політичного аналізу, Центр політологічних досліджень м. Донецьк) лише 22 % донеччан вважають, що представники Партії регіонів відстоюють їх інтереси, при цьому 61 % громадян не мають довіри до жодної політичної партії.

Таким чином, соціально-економічне життя регіону у січні-вересні 2011 р. має свої специфічні характеристики:

- спостерігаються тенденції наближення основних показників економіки області до

докризого значення;

- відбувається поступове відновлення у промисловості. У структурі реалізованої промислової продукції зростає частка продукції металургії, виробництва коксу, продуктів нафтопереробки, хімічної і нафтохімічної та добувної промисловості;

- поліпшення ситуації у сфері експорту товарів відбулось, передусім, за рахунок сприятливої кон'юнктури на світовому ринку металопродукції. У структурі експорту чорних металів зросла питома вага продукції дорожчого сортаменту і зменшилась частка продукції з низьким ступенем обробки.

Проте поряд з позитивними тенденціями в економіці у регіонів зберігається домінування негативних тенденцій, пов'язаних із скороченням робочих місць, зростанням рівня безробіття, низьким рівнем заробітної плати та нестабільною ціновою ситуацією на споживчому ринку. В регіоні відбувається погіршення життя населення, що виявляється в зростанні негативного сприйняття інститутів влади; чітко простежується тенденція до зниження електоральної активності громадян.

ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСТЬ

I. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ

Тенденції соціально-економічного розвитку Закарпатської області залишаються практично незмінними з початку 2010 року.

За динамікою більшості показників область поступається регіонам-лідерам, а часто навіть не досягає середньоукраїнських значень. Загалом **темпи зростання економіки регіону не дозволяють стверджувати про однозначну тенденцію досягнення докризових значень**, що підтверджується таким:

- у січні-вересні 2011 р. приріст промислового виробництва склав лише 0,3 % порівняно з відповідним періодом 2010 р. За цим показником Закарпаття стало 21-м з-поміж усіх регіонів при середньому значенні по Україні 8,6 %. Для порівняння: у січні-вересні 2010 р. область домоглася приросту у промисловості на 46,1 %. Обсяг реалізованої продукції промисловості на одну особу населення склав 4,6 тис. грн., що на третину більше, ніж у попередньому році, але значно менше за середній по Україні показник (17,7 тис. грн.);

- повільну динаміку продемонструвало також сільськогосподарське виробництво: приріст склав 8,1 % при 13,7 % по Україні. Це відповідає 20-й позиції з-поміж регіонів. При цьому приріст забезпечено винятково за рахунок галузі рослинництва, оскільки обсяг виробництва продукції тваринництва залишився незмінним;

- регіон займає передостанню позицію за темпами будівництва, зокрема, зменшення обсягів виконаних будівельних робіт склало 26,2 %. Це відбулось через скорочення обсягів робіт підприємств, що займаються будівництвом будівель (переважно це будівництво житлових будинків), доріг та водних споруд в області. Разом з тим зросли обсяги робіт на будівництві магістральних трубопроводів, ліній зв'язку та енергопостачання, мостів, шляхових естакад, тунелів тощо;

- недостатніми темпами відновлюються обсяги експорту товарів з регіону. Експорт товарів зріс на 28,3 % (по Україні на 37,8 %). Основними країнами, куди експортується продукція Закарпаття, є Угорщина (47,1 % всього експорту), Російська Федерація (8,4 %), Австрія (8,3 %), Словаччина (8,0 %), Німеччина (7,3 %).

Загрозливими негативними тенденціями у соціально-економічному розвитку області з початку 2011 року були наступні:

- *збільшення чисельності збиткових підприємств*. Прибуток від звичайної діяльності підприємств до оподаткування у першому півріччі отримали 64,7 % підприємств, тоді як 2009 рік з прибутком завершили 74,9 % підприємств регіону;

- *випереджаюче зростання імпорту товарів*. Протягом січня-вересня імпорт зріс на 44,5 % (при 42,4 % по Україні). Завдяки вищим темпам приросту імпорту його переважання над експортом у січні-вересні 2011 р. збільшилось на 200 млн дол. США (від'ємне сальдо склало 356 млн дол. США).

- *значний рівень безробіття населення*. У січні-вересні 2011 р. рівень безробіття (за методологією МОП) був вищим за середньоукраїнський і становив 9,2 % (по Україні – 8,2 %). Навантаження на одне вільне робоче місце становить 9 осіб. Однією з основних проблем забезпечення працевлаштування населення регіону залишається невідповідність структури попиту та пропозиції робочої сили, зокрема, щодо професійно-кваліфікаційних характеристик;

- *збільшення заборгованості з виплати заробітної плати*. З початку 2011 р.

заборгованість підприємств зросла на 12,5 %, тоді як загалом по Україні забезпечено її зменшення на 3,1 %. На 1 жовтня 2011 р. заборгованість підприємств Закарпаття з виплати заробітної плати склала 14,6 млн грн.;

- *різке зростання масштабів зовнішньої міграції населення.* За січень-червень 2010 р. коефіцієнт вибулих на тисячу жителів склав 2,6 і проти 0,3 за відповідний період 2010 р., що зумовлено повторним виїздом до інших країн тих трудових мігрантів, які вимушено повернулися до дому, втративши роботу під час піку світової економічної кризи.

Закарпатська область традиційно утримує лідерські позиції за ключовими показниками у демографічній сфері. Так, з початку 2011 року у регіоні зафіксовано:

- найнижчий коефіцієнту розлучень, який складає 0,7 на 1000 осіб населення (по Україні 1,3). При цьому, у січні-червні зареєстровано 418 розлучень проти 1273 у відповідному періоді минулого року;

- регіон займає друге місце (поступаючись лише м. Києву) за коефіцієнтом природного приросту населення, який склав 1,0 на 1000 осіб населення (по Україні – -5,0). Природний приріст населення за січень-вересень склав 612 осіб, однак це майже вдвічі менше відповідного показника за аналогічний період минулого року (1111 осіб);

- у Закарпатті одним з найнижчих є коефіцієнтом смертності: 12,4 на 1000 осіб населення проти 15,2 в середньому по Україні. Тим не менше, за січень-червень 2011 р. відбулося незначне зростання рівня смертності порівняно з відповідним періодом минулого року;

- за показниками народжуваності регіон поступається лише Рівненській та Волинській областям: коефіцієнт народжуваності склав 13,4 на 1000 осіб населення (в середньому по Україні 10,2). Проте загрозливим виглядає стрімкий приріст народжуваності в маргіналізованих етнічно-соціальних групах.

II. КЛЮЧОВІ ПОДІЇ ТА УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ

Ключовими подіями, що відбулися у Закарпатській області протягом січня-вересня 2011 р. та мали вплив на розвиток регіону, були:

1) Затвердження Закарпатською обласною радою низки стратегічних документів регіонального рівня, у тому числі:

- Програми підтримки малого підприємництва в області на 2011 – 2012 рр.;
- Програми формування позитивного Міжнародного інвестиційного іміджу та залучення іноземних інвестицій у Закарпатську область на 2011-2015 роки;
- Програми створення наукового парку «Ужгородський національний університет»;
- Програми забезпечення розвитку освіти, культури, традицій національних меншин області на 2011-2015 роки.

2) Активна робота Закарпатського обласного комітету з економічних реформ:

- розроблено та надіслано центральним органам виконавчої влади, Адміністрації Президента України пропозиції щодо відновлення Закону України «Про спеціальну економічну зону «Закарпаття» від 22 березня 2001 року № 2322-III та Закону України «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності у Закарпатській області» від 24.12.98 № 357-ХІУ, а також нову редакцію проекту Закону України «Про експортно-виробничу зону Закарпаття»;

- розроблені концепції розвитку перспективних туристичних територій, які лежать в основі створення та реалізації інвестиційних проектів: територій Боржавських полонин на Воловеччині та національного природного парку «Синевир» на Міжгірщині; місцевості «Драгобрат – Кваси» на Рахівщині; території Усть-Чорнянської селищної ради та прилеглих територіях Русько-Мокрянської, Лопухівської та Краснянської сільських рад Тячівського району та інших.

- розроблені та проходять погодження проекти розвитку пріоритетних гірських територій. Особливістю цих проектів є поєднання створення ландшафтних парків із збереженням екології регіону з розбудовою потужних гірськолижних комплексів: «Петрос»

(Рахівський район), «Синяк» (Мукачівський район), «Полонина Руна» (Перечинський район), «Боржавські полонини» (Міжгірський район). Однак, процедура погодження проектів ускладнюється значними проблемами, пов'язаними з виділенням земельних ділянок під будівництво об'єктів, що збільшує термін реалізації зазначених проектів на 2-3 роки.

3) Розпочато реалізацію низки масштабних проектів:

- будівництва нового Бескидського тунелю (поблизу смт. Воловець), який входить до складу 5-го пан-європейського транспортного коридору (Італія – Словенія – Угорщина – Словаччина – Україна – Росія). Тендер «Укрзалізниці» на будівництво виграла будівельна асоціація «Інтербудмонтаж». Попередня вартість проекту склала близько 130 млн дол. США. Частина коштів планується залучити у вигляді кредиту від Європейського банку реконструкції та розвитку на 15 років з річною ставкою від 4 % до 6 % під 4-6 % (40 млн дол. США – на будівництво, 2,8 млн дол. США – на проектні роботи з тунелю і 1,2 млн дол. США – на процедури відкриття кредиту). Кошти залучаються відповідно до Гарантійної угоди (Проект запровадження швидкісного руху пасажирських поїздів на залізницях України) між Україною і Європейським банком реконструкції та розвитку», підписаної у серпні 2004 року і ратифікованої Верховною Радою України 1 грудня 2006 року. Діючий тунель має лише одну колію, що ускладнює рух поїздів. Із введенням в експлуатацію нового тунелю очікується, що залізничне сполучення між Закарпатською та Львівською областями буде удвічі швидшим;

- модернізації і реконструкції побудованого і введеного в експлуатацію 30 років тому магістрального газопроводу «Уренгой-Помари-Ужгород» (який з'єднує газові родовища півночі Західного Сибіру зі споживачами у Європі), щоб зберегти і розширити можливості України у сфері транзиту газу. Даний проект є важливим з огляду на те, що найближчим часом Російська Федерація вводить в експлуатацію ділянку обхідного газопроводу «Північний потік», ведуться проектні роботи з будівництва обхідного «Південного потоку». Проект розрахований на дев'ять років; перша черга – 3 роки з обсягом інвестицій 538,9 млн дол. США, з яких власні кошти – 230,9 млн дол. і кредитні ресурси – 308 млн дол. США.

4) Продовжується реалізація важливих для регіону проектів, зокрема:

- інвестиційних проектів зі створення дзеркального транскордонного індустріального парку з елементами логістики «Берег-Карпати» на українсько-угорському кордоні поблизу с. Дейда Берегівського району та на території Соболч–Сатмар-Березької області (Угорщина) та Індустріального парку «Соломоново» (в с. Соломоново Ужгородського району);

- інвестиційних проектів на базі використання мінеральних і термальних вод. Введено в експлуатацію 3 санаторії сучасного рівня: ТОВ «Сузір'я» (Свалявський район), санаторний комплекс «Термал Стар» (Ужгородський район), санаторій «Карпатія» (Хустський район). На завершальній стадії будівництво санаторно-курортного комплексу «Деренівська купіль» (Ужгородський район) та ЗАТ «Джерела Міжгір'я» (Міжгірський район).

5) У регіоні відбулася низка резонансних заходів, зокрема:

- Міжнародний бізнес-форум «Перспективи розвитку промислового виробництва на території транскордонного індустріального парку «Берег-Карпати» (28-29 квітня 2011 р.) за участі директора Європейського банку реконструкції та розвитку, представників ділових кіл Угорщини, Австрії, Словаччини, Румунії та України;

- Міжнародна науково-практична конференція «Інновації у сільському туризмі – стратегія розвитку сільських територій» (29 квітня 2011 р.) за участі представників органів місцевого самоврядування, науковців і фермерів з України, Польщі, Угорщини і Росії. Обговорювалися питання вдосконалення законодавства та створення сприятливих умов, формування іміджу та рекламно-маркетингової стратегії розвитку сільських територій та сільського туризму;

- розширене засідання Закарпатського обласного комітету реформ за участі Президента України (19 травня 2011 р.). Обговорювалися питання щодо пріоритетних напрямів інвестиційного розвитку регіону (автомобілебудування, туристично-рекреаційної галузі, діяльності індустріальних парків) та ін.

III. ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСТЬ У МІЖНАРОДНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Перше півріччя 2011 року позначилось **активізацією двосторонніх відносин між Україною та Словацькою Республікою**, нового імпульсу яким надав прихід до влади у Словаччині нової правоцентристської коаліції. Розвиток відносин з Україною був визначений у якості одного з пріоритетів нової влади. Крім того, у відповідності з Програмою діяльності нового Уряду Словаччина *«задекларувала підтримку розвитку співпраці з в рамках «Східного партнерства» та надання конкретної інтеграційної перспективи Україні»*.

Підтвердженням поглиблення відносин України та Словаччини є **активізація офіційних двосторонніх візитів** посадовців вищого державного рівня обох країн. З початку 2011 року відбулася серія візитів українських урядовців до Словацької Республіки, що свідчить про взаємну зацікавленість країн-сусідів в продовженні українсько-словацького конструктивного та системного діалогу по всіх питаннях, які становлять взаємний інтерес в економічній, енергетичній та гуманітарній сферах, у тому числі – в регіональному вимірі. Зокрема, під час візиту Президента України до Словацької Республіки **17 червня 2011 р.**, окрім іншого, було підписано **Угоду між Україною та Словацькою Республікою про внесення змін до Угоди між Україною та Словацькою Республікою про місцевий прикордонний рух**, якою:

- скасовано адміністративні витрати (**20** євро) за оформлення дозволів на місцевий прикордонний рух;
- скорочено період оформлення дозволів на місцевий прикордонний рух до **30** днів;
- збільшено максимально дозволений термін перебування в зоні місцевого прикордонного руху до **90** днів (з **30** днів) впродовж кожних півроку.

Певного пошквдження зазнали також українсько-словацькі відносини в **енергетичній сфері**. Так, у ході зустрічі Прем'єр-міністра України з Міністром закордонних справ Словацької Республіки, яка відбулась 5 вересня, досягнуто домовленостей щодо участі Словаччини в реконструкції українських газопроводів шляхом залучення до цього процесу словацьких сертифікованих підприємств. Окремим сегментом зустрічі стали переговори щодо двосторонньої співпраці у *міжрегіональній та транскордонній сферах*, активізація якої є важливою у контексті економічного розвитку прикордонних регіонів та поглиблення зв'язків між їх населенням – на сьогодні встановлено контакти між всіма **8** країнами Словацької Республіки та **10** областями України.

Свідченням активізації розвитку **гуманітарного співробітництва** України та Словаччини стало відкриття в м. **Ужгороді** реконструйованої словацько-української **школи №4** та *Центру словацької культури*, яке відбулося **1 вересня 2011 р.** Проте наразі залишається невирішеним питання «дзеркального» відкриття *Центру української культури* в м. Пряшів (*Словацька Республіка*).

Натомість, що стосується **українсько-угорських відносин**, то у 2011 р. політичний діалог між двома країнами на найвищому державному рівні майже відсутній, в той час, як на регіональному рівні ця присутність відчувається досить активно. Це проявляється в активізації офіційних та неофіційних візитів угорських представників високого державного рівня до Закарпаття, у тому числі, з метою сприяння в наданні громадянства Угорщини представникам угорської національної меншини.

За результатами соціологічного опитування **ENRI-East¹**, **21 %** угорців в Україні (в основному жителі Закарпатської області) заявили про свою готовність емігрувати з країни за першої ж можливості. Згідно з попередніми підрахунками угорських органів, відповідальних за видачу посвідчень закордонного угорця, правом національної самоідентифікації уже скористалися близько **800 тисяч** громадян Румунії, Словаччини, Сербії та України. З них майже **15 %** (понад 130 тисяч) складають мешканці прикордонних районів Закарпаття. Результати соціологічного опитування, проведеного угорськими соціологами,

¹ <http://zakarpattya.net.ua/ukr-news-75389-21-uhortsiv-Zakarpattia-zaiavyly-pro-svoiu-hotovnist-emihruvaty-za-pershoi-zh-mozhlyvosti>

засвідчили, що близько 2 мільйонів етнічних угорців Румунії, Словаччини й України виявили бажання утворити на території країн-метрополій широку автономію. Зазначимо, що надання громадянства Угорщини представникам національних меншин, які проживають в Україні актуалізує питання створення *Притисянського автономного округу*.

Крім цього, Парламент Угорщини ухвалив **Закон про створення спеціального Міністерства у справах закордонних угорців**, відповідно до якого представники угорської національної меншини отримали право обирати і бути обраними до парламенту Угорщини, створивши таким чином *суттєву електоральну перевагу* в майбутньому за рахунок нових виборців, в тому числі і за рахунок громадян України.

В цьому контексті слід зауважити, що позиція сусідів України щодо питання подвійного громадянства є *прозорою та категоричною*. В Україні ж це питання наразі залишається *відкритим*, що створює певні колізії в українському законодавстві та виклики для національної безпеки держави.

IV. ТЕНДЕНЦІЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Станом на **1 вересня 2011 р.** в Закарпатській області зареєстровано **160** обласних організацій політичних партій, **741** обласна громадська організація, **1699** релігійних організацій **37** конфесій та течій. За звітний період було зареєстровано **6** обласних організацій політичних партій: Регіональну організацію Політичної партії «Закон і Порядок»; Закарпатську обласну організацію партії «За справедливість та добробут», Закарпатську регіональну організацію Української Радикально-Демократичної Партії, Закарпатську організацію партії «Партія української молоді», Закарпатську організацію Політичної партії «Народна ініціатива» та Закарпатську організацію Української Республіканської партії.

Найбільш чисельною політичною силою є організація **Партія регіонів** (понад *19 тис. членів*); *найбільш впливовою* – обласна організація «**Єдиного Центру**» (понад *4 тис. членів*). Спостерігається зростання активності та чисельності обласних осередків партій **ВО «Батьківщина»** (понад *8 тис. членів*), та «**Сильної України**» (понад *4 тис. членів*). Незважаючи на незначну чисельність, зростає впливовість «**Фронту Змін**» та партії «**УДАР**». В районах компактного проживання угорської національної меншини найбільш впливовими є «**КМКС**» – **Партія угорців України** та **Демократична партія угорців України**. Саме ці політичні сили отримали помітні результати під час виборів до місцевих рад *31 жовтня 2010 року*, що забезпечило їх достатнє представництво в органах місцевого самоврядування.

Останнім часом *посилити свій вплив на громадськість* намагаються обласні організації політичних партій *правого та національно-патріотичного спрямування* (**Українська Народна Партія, Українська Республіканська Партія «Собор», ВО «Свобода», Народний Рух України, Українська партія, Конгрес Українських Націоналістів**), представники яких *опозиціонують себе до органів виконавчої влади*. Партії національно-патріотичного спрямування регулярно проводять заходи з відзначення державних свят, пам'ятних історичних дат, ювілеїв видатних історичних постатей, демонструючи свою позицію, *спрямовану на підняття і посилення національної свідомості громадськості*.

Поряд з цим, зі 160 зареєстрованих політичних партій нічим себе не проявляють більше половини. Партійна робота більшості впливових осередків політичних партій на місцях спрямована на забезпечення сприятливих результатів на майбутніх парламентських виборах.

Протягом 2011 року більшість політичних партій області, незалежно від їх ідеологічної спрямованості, співпрацюють з Закарпатською обласною державною адміністрацією. Цьому сприяє і створена в лютому **Громадська рада при Закарпатській ОДА** (відповідно до *Постанови Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 3 листопада 2010 р.*), до якої увійшли **90** представників інститутів громадянського суспільства краю. Робота Громадської ради спрямована, перш за все, на пошук шляхів вирішення актуальних проблем соціально-економічного життя регіону.

ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСТЬ

I. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ

У січні-вересні 2011 р. економіка Львівської області демонструвала помітні темпи післякризового відновлення, про що свідчить наступне:

- *обсяги промислового виробництва* збільшилися порівняно з відповідним періодом попереднього року на 14,3 %; *сільськогосподарського виробництва* – на 7,8 %; *вантажних перевезень* – на 6,1 %;

- з початку 2011 року промислові підприємства області *реалізували промислової продукції* на суму понад 16,3 млрд грн., що на чверть більше, ніж за відповідний період минулого року;

- помітний приріст виробництва спостерігався у легкій промисловості (на 16,0 %); у целюлозно-паперовому виробництві, видавничій діяльності (на 38,6 %); у металургійному виробництві (на 37,6 %); у машинобудуванні (на 33,5 %) тощо);

- обсяг *інвестицій в основний капітал* у січні-серпні склав 3,1 млрд грн., що на 20,2 % більше за обсяг відповідного періоду 2010 р. Приріст капіталовкладень відбувся передусім за рахунок розвитку дорожньо-транспортного господарства та інфраструктури при підготовці до проведення Євро-2012;

- упродовж трьох кварталів 2011 р. спостерігається *пожвавлення зовнішньої торгівлі товарами*: експорт товарів з Львівської області зріс на 28,5 % (на 143,7 млн дол. США), імпорт – на 57,1 % (на 608,1 млн дол. США); експорт товарів до країн ЄС збільшився на 27,5 %, а імпорт – на 29,9 %. Збільшення експорту області у зазначений період зумовлене зростанням обсягів продажу електричного обладнання та устаткування (на 31,6 %), текстилю (на 29,2 %), деревини та виробів з деревини (на 35,2 %), меблів (в 1,9 разу), жирів та олії (в 1,6 разу) тощо;

до Державного бюджету України у січні-серпні областю мобілізовано *податкових та митних платежів* на загальну суму 5,8 млрд грн., що на 26,3 % більше, ніж за відповідний період 2010 року; *до місцевих бюджетів* – 2,2 млрд грн. (на 11,2 % більше). **Разом з тим, попри низку позитивних тенденцій, ще не відбулося відновлення докризових темпів розвитку реального сектора економіки регіону, а негативними тенденціями і характеристиками економічного розвитку Львівщини залишаються такі:**

1. *Значне сповільнення темпів приросту інвестицій в економіку регіону.* Якщо протягом першого півріччя обсяги інвестицій збільшувалися випереджаючими темпами, то за підсумками січня-серпня 2011 р. темпи їх приросту за всіма видами економічної діяльності знаходяться в межах 20-25 %, і спостерігається тенденція до подальшого зменшення припливу інвестицій;

2. *Істотне зменшення обсягів будівельних робіт.* Якщо у першому півріччі 2011 р. їх обсяги у порівнянні з аналогічним періодом попереднього року зростали, то у третьому кварталі це зростання припинилося, і за підсумками січня-серпня будівельних робіт у області виконано у обсягах цього ж періоду попереднього року.

3. *Помітне погіршення сальдо зовнішньої торгівлі* внаслідок уповільнення темпів збільшення експорту товарів та зростання обсягів імпорту товарів. Переважання імпорту над експортом зросло до 2,6 разу, а від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі склало 1,3 млрд дол. США, що становить 15 % загального від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі України товарами за цей період.

4. Спостерігається *суттєве зростання імпорту енергетичних матеріалів*, а, отже – енергозалежності економіки і зниження рівня зовнішньоекономічної безпеки регіону. У січні–липні 2011 р. порівняно з відповідним періодом 2010 р. імпорт енергетичних матеріалів, нафти та продуктів її перегонки зріс на 369,2 млн дол. (у 2,6 разу), а частка цієї товарної групи у структурі імпорту склала 36,1 %.

5. *Значний рівень зношеності основних засобів*, який становить 42,2 % у сільському господарстві та 53,6 % у промисловості. Середньорічні коефіцієнти їх оновлення не перевищують 6 % та 4 % відповідно).

6. *Погіршення рентабельності операційної діяльності підприємств*. За результатами господарської діяльності у першому півріччі рентабельність будівельних підприємств становила -4,5 %, готелів та ресторанів -8,6 %, сфери культури та спорту -15,5 %. Продовжує знижуватись рівень рентабельності сільськогосподарських та промислових підприємств: за підсумками першого півріччя 2011 р. цей показник становив 1,2 % та 4,0 % відповідно. *Частка збиткових підприємств* станом на 1 липня 2011 р. склала 44,9 % загалом по економіці; 49,7 % у промисловості; 59,0 % у будівництві; 46,2 % у сфері транспорту і зв'язку.

7. *Наявність недоїмки по надходженнях до місцевих бюджетів*: у січні–серпні мобілізовано платежів на 13,3 % менше запланованого обсягу; надходження коштів до загального фонду місцевих бюджетів на 6,9 % менше запланованого.

8. *Значний рівень зношеності основних засобів*, який становить 42,2 % у сільському господарстві та 53,6 % у промисловості. Середньорічні коефіцієнти їх оновлення не перевищують 6 % та 4 % відповідно).

Основними **позитивними тенденціями** соціального розвитку Львівської області у січні–серпні 2011 р. були такі:

- *покращення характеристик ринку праці*. Зменшився кількісно-якісний дисбаланс між пропозицією та попитом на робочу силу: кількість вільних робочих місць збільшилась на 6,9 %; навантаження на одне робоче місце зменшилось на 57,5 %, а середня тривалість пошуку роботи зменшилась на 12,3 %. Відповідно, зросла кількість працевлаштованих громадян на 3,4 %, що позначилось на рівні зареєстрованого безробіття (знизився на 1,2 %);

- *чисельність незайнятих громадян* станом на 01.09.11, які перебувають на обліку, зменшилась на 6,7 % у порівнянні з початком 2011 року і становить 25,1 тис. осіб; за січень–липень 2011 року у Львівській області створено за рахунок усіх джерел фінансування 32,7 тис. нових робочих місць;

- *зростання середньомісячної заробітної плати*. У серпні 2011 р. порівняно з червнем номінальна заробітна плата зросла на 1,4 % (у порівнянні з серпнем 2010 р. – на 13,5 %); реальна заробітна плата збільшилась на 3,0 % та 3,3 % відповідно.

- *поступове збільшення ролі приватного сектору у зайнятості*. Так, частка працюючих на державних підприємствах знизилася на 3,4 %, а на підприємствах приватної форми власності зросла на 4,7 %.

Водночас, **негативними проявами** у соціальному розвитку регіону є:

- *погіршення демографічної ситуації в регіоні*. За січень – серпень 2011 р. Львівська область втратила за рахунок депопуляції 4,4 тис. осіб (природне скорочення становило 3,5 тис. осіб, міграційне – 0,9 тис. осіб);

- *зростання безробіття населення сільських територій*. Найвищим рівень зареєстрованого безробіття у серпні 2011 р. був у Бродівському (3,9 %), Золочівському (3,4 %), Миколаївському (2,7 %), Перемишлянському (2,7 %) районах, у містах Борислав (2,9 %) та Новий Розділ (2,8 %). *Заробітна плата найманих працівників у сільському господарстві* у 2011 р. становить 80,3 % від середнього рівня по регіону та в розрахунку на одну годину використаної праці є найнижчою серед видів економічної діяльності;

- *зростання заборгованості з виплати заробітної плати*. Заборгованість підприємств перед працівниками у січні–вересні 2011 р. зросла на 5,8 %. Зокрема, у промисловості заборгованість склала 8,7 млн грн., що становить 12,8 % від загальної суми невиплаченої заробітної плати у регіоні.

- збільшення обсягів зовнішньої трудової міграції. У міграційних процесах області взяли участь на 3,9 % осіб більше, ніж у січні-вересні 2010 р.

II. КЛЮЧОВІ ПОДІЇ ТА УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ

Основними подіями, що відбулися у Львівській області за 9 місяців 2011 р. і мали вплив на розвиток регіону, були такі.

1. У сфері регіонального управління:

1. Затвердження Львівською обласною радою низки стратегічних документів регіонального рівня:

- Програми соціально-економічного та культурного розвитку на 2011 р.;
- Програми розвитку малого підприємництва на 2011 – 2012 рр.;
- Програми інвестиційного розвитку на 2011 – 2015 рр.;
- Програми розвитку туризму та рекреації на 2011 – 2013 рр.
- Програми забезпечення реалізації проектів з пріоритетних напрямів соціально-економічного та культурного розвитку Львівської області «Олімпійська надія – 2022»;
- Комплексної програми соціальної підтримки окремих категорій громадян Львівської області на 2011 – 2013 роки;
- Програми з підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування у 2011 році.

Очікується, що зазначені документи сприятимуть закріпленню позитивних тенденцій в економіці, забезпеченню сталого розвитку ринку праці області, подоланню негативних процесів в соціальній і гуманітарній сферах. Проте більшість заходів в рамках зазначених програм залишаються декларативними, ідентичними до аналогічних програм попередніх років; обсяги фінансування заходів не є ресурсно чи науково обґрунтованими, а самі програми ухвалено майже з піврічним запізненням.

2. У сфері міжрегіонального співробітництва:

1. Проведення (у лютому 2011 р.) у Харківській обласній державній адміністрації зустрічі голів Харківської та Львівської облдержадміністрацій, на якій обговорювались проблеми співробітництва між областями в економічній та гуманітарній сферах з подальшим поглибленням співпраці на субрегіональний рівень (між Валківським районом Харківської області та Сколівським районом Львівської області, а також між м. Золочів Львівської області та Золочівським районом Харківської області).

2. Підписання (9 вересня 2011 р.) Львівською обласною радою Угоди про міжрегіональне співробітництво з Одеською обласною радою. Одеська область стала третім після Донецької та Харківської областей регіоном, з яким інституціалізовано міжрегіональну співпрацю з Львівською областю. Угода має на меті налагодження економічних та соціально-культурних, а також відносин у туристичній, освітній сферах, охороні здоров'я та розвитку сільськогосподарського виробництва.

3. Проведення (29-30 серпня 2011 р.) «Днів Криму» у Львові, спрямованих на розвиток міжрегіонального співробітництва у туристичній, у т.ч. оздоровчій сфері. Досягнуто домовленості щодо започаткування практики щорічних традиційних «Днів Львівської області» у Криму та «Днів Криму» у Львівській області, вирішено організаційні проблеми, пов'язані з спільною промоційною діяльністю.

3. У сфері розвитку підприємництва, реального сектора економіки:

Розвиток інституційної інфраструктури. У м. Миколаїв створено Контактно-координаційний центр з залучення інвесторів, діяльність якого має на меті аналіз та прогнозування розвитку інвестиційного потенціалу району, підтримку процесу становлення та розширення регіональної інноваційної та інвестиційної інфраструктури, сприяння залученню інвестицій, проведення експертно-аналітичних та проектних робіт у галузі створення інноваційної продукції, надання інформації щодо потенційних об'єктів інвестування, формування інноваційної системи шляхом налагодження і зміцнення громадсько-державного партнерства, організацію комунікативних та навчально-

просвітницьких заходів тощо.

Компанією «Nestle» (3 липня 2011 р.) відкрито об'єднаний бізнес-сервіс-центр зі створенням понад 200 нових робочих місць у галузі фінансів та управління персоналом, який почав обслуговувати фінансові операції в Росії та планує в найближчому майбутньому обслуговувати фінансові операції у Польщі та Чехії.

Створення нових виробничих потужностей і залучення інвестицій в економіку області. Підписано (28 квітня 2011 р.) угоду про співпрацю між Львівським казенним експериментальним підприємством засобів пересування і протезування та німецькою компанією з виробництва інвалідних візків «Меуга», що має значне економічне і соціальне значення, оскільки забезпечить збільшення обсягів виробництва протезно-ортопедичних виробів, якими забезпечується населення з особливими потребами п'яти західних регіонів України (Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської, Волинської та Рівненської).

Відкрито декілька нових великих промислових підприємств: у м. Великі Мости (10 травня 2011 р.) Сокальського району підприємства з виробництва шліфувальної техніки KLINGSPOR AG. Очікується, що це забезпечить створення понад 500 нових робочих місць, а істотні обсяги інвестицій забезпечать якісну зміну структури промисловості Сокальщини; в м. Городок (19 вересня 2011 р.) заводу компанії «Яблуневий дар» (входить в групу компаній T.V.Fruit) з інвестиціями понад 4 млн євро.

Відбулася презентація (8 червня 2011 р.) у Львові спільного проекту Львівського автобусного заводу і корпорації «Renault» з виготовлення автомобілів швидкої медичної допомоги для Євро-2012 і подальшої експлуатації в регіоні. Очікується, що реалізація цього проекту забезпечить створення понад 250 нових робочих місць, а виробничі потужності сягнуть 1000 автомобілів на рік.

Проведено (15 червня 2011 р.) зустріч Голови Львівської обласної державної адміністрації з президентами ПП «Китпред» та державної корпорації «Tiandi Science & Technology CO.LTD» (Китай) з обговорення проблем залучення інвестицій у вугільну галузь Львівської області. За результатами зустрічі очікується залучення у регіон зовнішніх інвестицій на суму понад 400 млн дол. США.

Підписано (21 вересня 2011 р.) Українським підрозділом німецького концерну Leonі «Леоні Ваерінг Системс УА ГмбХ» договір оренди Бродівського механічного заводу для реконструкції та подальшого започаткування виробництва електропроводки для автомобілів. Перший цех заводу планується збудувати до кінця 2011 року.

З 19 по 22 вересня 2011 р. здійснювався візит Нідерландської торгівельної місії, яка об'єднала 21 компанію, на чолі з Надзвичайним і Повноважним послом Королівства Нідерландів з метою розвитку торговельних та інвестиційних відносин у сферах: промислового виробництва, логістики, виробництва сільськогосподарської техніки, сільського господарства, фінансового сектору, нерухомості, та ін. Станом на 1 липня 2011 року прями інвестиції з боку Нідерландів в економіку Львівської області склали 13 млн дол. США (1 % від загальної суми ПП за цей період).

Започаткування проектів з розвитку альтернативних джерел енергії. Компанією «Енергоінвест Захід» розпочато проектування малої гідроелектростанції у с. Нижня Стинава Стрийського району Львівської області; компанія «Еко-Оптіма» здійснює проектування і техніко-економічне обґрунтування будівництва до 15 малих ГЕС у Сколівському районі.

Завершено підготовку до спорудження першої у Львівській області вітроелектростанції (ВЕС) біля м. Старий Самбір з проектною потужністю в 12,5 МВт; французькими компаніями Beten International та Valorem ведеться робота з планування спорудження ВЕС потужністю 10 МВт на території Дрогобицького району з перспективою створення таких станцій на території Жидачівського, Пустомитівського та Сколівського районів області.

Розпочато реалізацію (Німецькою та Швейцарською компаніями) інвестиційного проекту виробництва біопалива з мулу поблизу очисних споруд м. Дрогобича.

4. У сфері протидії корупції, боротьби з організованою злочинністю та правоохоронної діяльності.

Протягом січня – вересня 2011 р. у Львівській області у сфері протидії корупції та боротьби з організованою злочинністю спостерігаються позитивні зрушення, зокрема за такими напрямками як:

1) протидія діяльності організованих та злочинних угруповань (припинено діяльність 12 організованих злочинних угруповань, проти 8 за аналогічний період минулого року, з яких 7 викриті у сфері економіки);

2) ліквідація контрабандних потоків (виявлено чотири організованих угруповання, що вчиняли злочини, пов'язані з товарною контрабандою, порушено десять кримінальних справ; вартість предметів контрабанди становить близько 18 млн грн., вона зросла на 46 % порівняно з минулим роком);

3) протидія ухиленню від сплати податків (якщо в минулому році в області такі угруповання не були виявлені, то в поточному році припинено діяльність двох таких організованих угруповань загальною чисельністю понад 20 осіб. Попри те, що податковий борг на Львівщині становить 1 млрд 214 млн грн. (зріс з початку року на 71 млн грн.), порушено лише одну кримінальну справу відносно службових осіб органів державної податкової служби. Заборгованість зі сплати внесків на обов'язкове державне пенсійне страхування на даний час становить 63 млн грн., а заборгованість зі сплати єдиного внеску - 25,9 млн грн. Разом з тим, впродовж року порушено лише 2 кримінальні справи, і тільки одна з них відносно посадових осіб пенсійного фонду);

4) протидія банківській та кредитно-фінансовій злочинності (припинено діяльність трьох організованих груп);

5) боротьба з корупцією у кримінально-карній сфері (спостерігається збільшення закінчених та спрямованих до суду кримінальних справ з 33 до 44; за вчинення корупційних злочинів до кримінальної відповідальності притягнуто 48 осіб, з яких 27 – службові особи органів місцевого самоврядування, 1 депутат місцевого рівня, 10 працівників органів внутрішніх справ, 5 – податкових органів та 3 працівники контролюючих органів).

ІІІ. ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСТЬ У МІЖНАРОДНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

До найістотніших тенденцій, які спостерігалися за перші 9 місяців 2011 р. у специфічних для регіону сферах (до яких з огляду на прикордонне розташування відносяться зовнішньоекономічні операції, міжнародна трудова міграція тощо), можна віднести значне збільшення надходжень до державного бюджету від Львівської митниці. Загалом за вісім місяців 2011 р. Львівська митниця перерахувала до державного бюджету 2 млрд 611 млн грн., що на 585,6 млн грн. або на 28,9 % більше, ніж за аналогічний період минулого року. Лише у серпні Львівська митниця перерахувала до державного бюджету 429,4 млн грн., що є найбільшим показником за весь час її роботи. Планові завдання виконано на 130 %. Порівняно з серпнем минулого року надходження митних платежів збільшилися на 109,3 млн грн. (або на 34,1 %).

Суттєвий позитивний вплив на інституціалізацію розвитку транскордонного співробітництва західних областей України мало рішення Європейської Комісії №435/2011 від 5 травня 2011 р., згідно якого термін реалізації транскордонних програм в межах Європейського інструменту сусідства і партнерства продовжено до 2015 р. (йдеться про програми: «Польща-Білорусь-Україна», «Угорщина-Словаччина-Україна-Румунія», «Румунія-Молдова-Україна», «Чорне море»).

За аналізований період в рамках транскордонної програми «Польща-Білорусь-Україна 2007-2013 рр. підписано 6 грантових договорів на загальну суму фінансування з бюджету ЄС в розмірі 12,7 млн євро, а також відкрито (16 травня 2011 р.) нове приміщення Генерального консульства Польщі в м. Львові.

У 2011 р. ухвалено низку програмних рішень з питань розвитку транскордонного співробітництва. При цьому відбувається зміщення акцентів розвитку транскордонної співпраці регіону з сусідніми воєводствами Польщі безпосередньо на взаємодію у проектах, що стосуються проведення та реалізації потенціалу Євро-2012.

Під час засідання (3 березня 2011 р.) Українсько-польської Міжурядової Координаційної Ради з питань міжрегіонального співробітництва за участі заступника Міністра закордонних справ України та заступника Державного секретаря Міністерства внутрішніх справ і адміністрації Польщі були прийняті рішення щодо запровадження спільного прикордонно-митного контролю в пунктах пропуску на українсько-польському державному кордоні, підготовки спільного Плану щодо подальшої розбудови прикордонної інфраструктури на українсько-польському державному кордоні, розбудови і модернізації дорожньої інфраструктури українсько-польського прикордоння у зв'язку з підготовкою до Євро-2012; практичної реалізації Угоди про малий прикордонний рух; розробки карти прикордонних районів України та Республіки Польща; реалізації ініціативи керівництва Львівської області та Підкарпатського воєводства щодо відновлення роботи Форуму міст партнерів України та Республіки Польща тощо.

Протягом січня-квітня 2011 р. керівництво області проводило переговори з представниками Центру інформації та документації НАТО в Україні щодо перспектив залучення євроатлантичних структур до організації семінарів з питань безпеки, пов'язаних із підготовкою м. Львова до проведення Євро-2012. 27-29 квітня 2011 р. відбувся ознайомчий візит Голови Львівської обласної державної до штаб-квартири НАТО в Брюсселі та Верховного головнокомандування об'єднаних збройних сил НАТО у Європі (м. Монс).

20 вересня 2011 р. у польському пункті пропуску «Хребенне – Рава-Руська» у рамках підготовки до Євро-2012 пройшов практичний міждержавний тренінг зі спільного оформлення транспортних засобів та осіб, що дало змогу розробити систему оптимізації технології контролю, оцінити можливості інфраструктури і технології контролю, а також визначити сильні та слабкі сторони роботи. Захід виконувався у рамках підписаної 20 вересня 2011 р. у пункті пропуску «Хребенне–Рава-Руська» Концепції українсько-польських практичних навчань здійснення прикордонного та митного контролю українськими та митними службами в автомобільному русі у зв'язку з організацією чемпіонату Європи з футболу «ЄВРО-2012». Також заплановано подібні тренінги «Шегіні – Медика» – 3-4 жовтня, «Дорохуськ – Ягодин» – 6-7 жовтня, «Краківець – Корчова» 11-12 жовтня 2011 р.

Протягом січня-серпня 2011 р. спостерігається посилення ролі торговельних відносин у транскордонному співробітництві Львівської області та сусідніх воєводств Польщі. Так, у переліку цілей перетину українсько-польського кордону переважає здійснення покупок – 78,4 % українців та 89,5 % поляків. За перше півріччя 2011 р. в прикордонній території західних областей України громадяни Польщі витратили 168,1 млн злотих, а громадяни України в польському прикордонні – 1153,2 млн злотих, з них 39,3 % в межах малого прикордонного руху. Кількість громадян Польщі та України, що перетнули українсько-польський кордон, зросла на понад 10 % у порівнянні з відповідним періодом попереднього року. Високою є частота перетину кордону українцями: у структурі громадян України, що перетнули українсько-польський кордон, 56,8 % припадає на осіб, що робили це кілька разів на тиждень, для громадян Польщі цей показник становить 39,1 %. Активізація транскордонної міграції значним чином обумовлена збільшенням числа виданих віз консульськими установами Польщі.

Покращення загальної макроекономічної ситуації в Україні загалом та у Львівській області зокрема мало безпосередній вплив й на міграційні процеси в регіоні. Серед основних з них слід відзначити: зростання обсягів внутрішньорегіональної міграції міського населення (за 9 місяців 2011 р. кількість мігрантів збільшилася на 35 % у порівнянні з аналогічним періодом 2010 р.); зміна сальдо міжрегіональної міграції сільського населення (так, якщо за 9 місяців 2010 р. приріст міграції сільських жителів склав 60 осіб, то за аналогічний період 2011 р. область отримала скорочення потоків мігрантів на 23 осіб.).

ОДЕСЬКА ОБЛАСТЬ

I. ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ

З початку 2011 року економіка Одеської області поступово виходила з кризового стану. У січні-вересні 2011 року у порівнянні з відповідним періодом минулого року обсяги промислового виробництва знизились по області на 19,6 %. Значне падіння промисловості пояснюється зупиненням роботи Одеського нафтопереробного заводу, частка якого у промисловому виробництві складає близько 25 %. Така залежність економіки від одного бюджетоутворюючого об'єкта є вкрай небезпечною, оскільки від рішень керівництва підприємства фактично залежать соціально-економічні відносини всього регіону.

Збільшено обсяги виробництва ТОВ ХК «Мікрон», ТОВ «Кисеньмаш», ПП ВКФ «Велес-Агро», ВАТ «Одескабель», ВАТ «Гемопласт», ТОВ «Телекарт - Прилад», ТОВ «Телекомунікаційні технології», ТОВ «Укратлантік», ДП ОАРП «Одесавіаремсервіс», ГРП Іллічівський ЗАА ЗАТ «ЗАЗ», ГВСІІ «Кілійський СБСРЗ». На 14,9 % збільшено обсяг виробництва ТОВ «Іллічівський судноремонтний завод». На підприємстві за 6 місяців 2011 року відремонтовано 13 суден. Здійснювався ремонт суден класу «ріка-море» на ГВСІП «Кілійський судно-будівельно-судноремонтний завод». У січні-червні 2011 року відремонтовано 25 суден, з яких - 11 для ВАТ «Українське Дунайське пароплавство».

Зростання внутрішнього попиту сприяло збільшенню виробництва у галузях, орієнтованих на внутрішній ринок: машинобудування – на 29,0 %, легкої промисловості – на 33,2 %, виробництві неметалевої мінеральної продукції – на 21,2 %, хімічній і нафтохімічній промисловості – на 1,9 % тощо. Через сезонне скорочення внутрішнього попиту незначно зменшились *металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів скоротилось*. Зокрема, скоротили обсяги промислового виробництва СП ТОВ «Панком-ЮН», ТОВ Фірма «Холтов ЛТД», ВАТ «Верстатонормаль», Овідіопольське ТОВ «Арсенал», СП ТОВ «Морімото і К°».

У структурі реалізованої промислової продукції найбільша частка припала на виробництво харчових продуктів і напоїв (28,8 %), хімічну та нафтохімічну промисловість (25,3 %), машинобудування (12,3 %) тощо.

Приріст виробництва продукції сільського господарства у січні-вересні 2011 р. проти січня-вересня 2010 р. склав 7,8 %, у тому числі на сільськогосподарських підприємствах –0,4 %, у господарствах населення - 13,6 %. Приросту, як і у більшості регіонів, досягнуто лише за рахунок рослинництва (зменшення виробництва у тваринництві склало 1 %).

У першому півріччі 2011 року підприємства агропромислового комплексу Одещини отримали 509,1 млн грн. кредитів, що в 3,3 рази більше відповідного періоду минулого року, в тому числі короткострокових - 430,6 млн грн., середньострокових — 47,7 млн грн., довгострокових - 30,8 млн грн. Кредити надаються під відсоткову ставку 15-21 %.

Певні позитивні зрушення відбулись у сфері інвестиційної діяльності, передусім, за рахунок капітальних інвестицій підприємств машинобудівної галузі. Так, машинобудівні підприємства Одеської області реалізували низку інноваційно-інвестиційних проектів та програм, у тому числі:

- ТОВ «Укратлантік»: завершено другу чергу реконструкції та модернізації заводу з виробництва електричних побутових приладів – запущено лінію з виробництва конвекторів потужністю 320 тис. одиниць на рік, створено 28 нових робочих місць. Загальна вартість проекту 297 млн грн.;

- ВАТ «Зонт»: впроваджено у виробництво лазерний комплекс для фігурного різання

листового металу, триває процес тестування роботи комплексу;

- *ЗАТ «Будгідравліка»*: розроблено дослідні зразки пропорційного багатосекційного гідророзподільника типу РПС для тракторів;

- *ВАТ «Одескабель»*: впроваджено серійне виробництво нагрівальних кабелів (за січень-червень 2011 року вироблено 673 км нагрівальних кабелів, що в 4 рази більше обсягу січня-червня 2010 року), розширено виробництво цифрових кабелів, запроваджено виробництво нових модифікацій нагрівальних кабелів та броньованих силових кабелів, резистивних нагрівальних кабелів, оптичного кабелю абонентського доступу.

У січні-вересні 2011 р. будівельними підприємствами області виконано робіт на суму 2,0 млрд грн., що на 3,3 % більше обсягів виконаних будівельних робіт у відповідному періоді минулого року. За темпами зростання обсягів будівництва у січні-вересні 2011 р. Одеська область зайняла 13 місце серед регіонів України. На частку м. Одеси, м. Іллічівська, м. Южного, а також Овідіопольського і Комінтернівського районів припадає сукупно понад 96 % загального обсягу будівельних робіт по області.

II. РОЗВИТОК ТРАНСПОРТНОГО І МОРЕГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ

Транспортне і морське господарство регіону продемонструвало загалом позитивну динаміку. Так, вантажообіг залізничного транспорту збільшився на 17,2 %, водного - на 6,2 %, проте, автомобільного – зменшився на 3,9 %. У першому півріччі Одеською залізницею відправлено 14130,0 тис. тонн вантажів, що на 20,0 % більше відповідного періоду минулого року (річний програмний показник виконано на 57,3 %).

Кабінетом Міністрів України схвалено техніко-економічне обґрунтування будівництва ділянки автомобільної дороги державного значення Одеса – Рені (на Бухарест) за новим напрямком (Одеса – Овідіополь – Білгород-Дністровський – Монаші). Передбачається також будівництво мостового переходу через Дністровський лиман..

За перше півріччя 2011 року капітальні вкладення у будівництво автомобільної дороги загального користування в обхід м. Одеси склали 2,5 млн грн. (державні кошти), на капітальний ремонт автомобільної дороги державного значення «Київ – Одеса» - 15,4 млн грн. (державні та кредитні кошти).

Обсяг переробки вантажів у торговельних, рибному портах та на промислових причалах склав 44,6 млн тонн і в цілому збільшився на 6,9 %, у тому числі, обсяг переробки транзитних вантажів – на 13,6 %. Разом з тим, необхідно відзначити зменшення обсягів переробки вантажів внутрішнього сполучення на 63,8 % та імпорتنних вантажів – на 1,2 %.

З січня по серпень 2011 року обсяг вантажопереробки ДП «Одеський морський торговельний порт» склав 16,9 млн тон вантажів, що на 224, 5 тис. тон більше, ніж за аналогічний період минулого року. Результат досягнуто за рахунок зростання обсягу перевалки сухих вантажів на 11,2 % і контейнерів: експортних – на 24 % більше, імпорتنних – на 35,4 % більше. Зросла також перевалка руд (на 71,9 %), цукру-сирцю (на 25 %), цитрусових і бананів (на 36, 9 %). З початку року до бюджетів усіх рівнів перераховано 261,9 млн грн., що на 25,9 млн грн. більше, ніж за січень-серпень 2010 року.

У січні-серпні 2011 р. вантажообіг ДП «Морський торговий порт «Южний» склав 15 млн 143,5 тис. тонн. Фактичний показник на 12 % перевищив плановий, та на 34,4 % - вантажообіг за аналогічний період 2010 року. Порт спеціалізується на вантажопереробці суховантажних сипучих вантажів: вугілля, залізорудної сировини, які прямують до металургійних комбінатів Сербії, Болгарії, Австрії тощо. Частка транзитних вантажів у вантажопереробці порту зменшилась на 10,6 в.п. до 17,1 %, що спричинено зменшенням вантажопереробки російського транзитного вугілля. Порт працює майже на максимумі своїх можливостей, що потребує інвестицій та проектів збільшення потужності. До таких проектів відносяться днопоглиблення акваторії, будівництво двох нових причалів - №№ 10, 11, реконструкція причалів №№ 8 і 9. Все це об'єднано у програмі перспективного розвитку порту, яка затверджена Міністерством інфраструктури України.

Обсяг вантажопереробки на ДП «Ренійський морський торговельний порт» у I

першому півріччі 2011 р. збільшився на 34,9 % і склав 0,9 млн тонн. На території порту продовжувалось будівництво комплексу з перевантаження наливних вантажів (олії соняшника, ріпаку, меляси тощо). Проте обсяги профінансованих і освоєних інвестицій незначні (2819,3 тис. грн.)

Обсяг вантажопереробки на ДП «Білгород-Дністровський морський торговельний порт» за 6 місяців склав 578,1 тис. тонн, збільшившись на 46,1 тис. тонн.

В цілому слід зазначити, що обсяг перевалки вантажів через Ізмаїльський, Білгород-Дністровський та Кілійський порти уже тривалий час залишається незначним внаслідок погіршення міжнародної кон'юнктури, відсутності на Дунаї глибоководного каналу і переорієнтування частини вантажопотоків на румунські порти, де створено кращі умови.

З метою покращення практики функціонування транспортних вузлів на базі портів, розташованих на території Одеської області, протягом I півріччя 2011 року розроблено проект Положення про транспортний кластер на базі державного підприємства «Одеський морський торговельний порт». Розроблено також проект Програми розвитку морегосподарського комплексу Одеської області до 2015 року. На даний час проект доопрацьовується.

Триває підготовка до впровадження Національних проектів «LNC-термінал» та «Дунайський коридор». Визначено попередній перелік активів, які можна залучити до реалізації проекту «Дунайський коридор».

III. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ТА УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ НА РІВНІ РЕГІОНУ

Основними завданнями, на які спрямовувалась діяльність органів влади регіону у зазначений період, були:

- розвиток галузей промисловості та виробництв комплексу на забезпечення потреб внутрішнього ринку;
- розвиток нових форм інвестицій – реалізація проекту створення індустріальних парків на території Іванівського, Любашівського та Комінтернівського районів;
- збільшення обсягів інвестицій в основний капітал на підприємствах області;
- стабілізація фінансового стану промислових підприємств, погашення заборгованості із заробітної плати;
- підготовка кваліфікованих кадрів, у тому числі, робітничих професій.

У першому півріччі 2011 р. продовжувався негативний вплив чинників, пов'язаних зі світовою економічною кризою. Наслідками цього стало зменшення чисельності економічно активного населення на 3,9 тис. осіб. Рівень зайнятості населення по області складає 57,9 % від всього населення віком 15-70 років і близький до середнього показника по Україні.

З метою зниження рівня безробіття керівництвом області надавались дотації роботодавцям на створення нових робочих місць. Завдяки цьому працевлаштовано 700 осіб, з яких 29 з обмеженими фізичними можливостями. Іншою формою тимчасового працевлаштування стали громадські оплачувані роботи. У січні-червні 2011 року в них взяли участь майже 8 тис. незайнятих громадян, що на 19,0 % більше, ніж у січні-червні 2010 року. Проте аналіз ситуації на ринку праці показує, що практика дотацій і залучення на громадські роботи не є ефективною. Розміри дотацій незначні, а самі капіталовкладення не пов'язані з реальними потребами ринку товарів та послуг.

Значним резервом зростання рівня зайнятості може стати сприяння розвитку малого і середнього бізнесу. За січень-червень 2011 року ця сфера дала можливість працевлаштувати 25,6 тис. працівників. Проте часті зміни умов господарювання, збільшення кількості перевірок та ускладнення адміністративних процедур перешкоджають задіяню цього резерву. Така ситуація є загрозливою, оскільки скорочення зайнятості означає звуження ринку, що в свою чергу призведе до зменшення виробництва і товарообігу.

Одеською обласною адміністрацією та Одеською міською радою було прийнято низку рішень та програм, покликаних гармонізувати взаємодію влади та громадськості, але

практична діяльність створених громадських рад носить формальний характер та суттєво не впливає на прийняття рішень місцевими органами влади.

Так, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 року № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики», головою Одеської обласної державної адміністрації прийнято Розпорядження № 79/А-2011 від 10.02.2011 р. «Про затвердження складу громадської ради при Одеській обласній державній адміністрації». Громадська рада складається з 20 комітетів, засідання комітетів проводиться щомісячно. На сьогодні основна діяльність ради концентрується на прийнятті установчих документів, формуванні складу комітетів та обговоренні напрямів їх діяльності. При голові Обласної державної адміністрації діють ще два консультативно-дорадчих органи: Рада козацьких отаманів, яка складається з представників козацьких товариств області, та Політична рада, яка складається з керівників фракцій Одеської обласної ради.

Рішенням Одеської міської ради №806-VI від 08.07.2011 р. була затверджена Міська програма підтримки діяльності громадських об'єднань міста Одеси на 2011 рік. Програма покликана консолідувати діяльність місцевих громадських організацій та гармонізувати співпрацю міської адміністрації з громадськими організаціями. На сьогоднішній день створені та діють громадські консультативно-дорадчі органи при Одеському міському голові, членами яких є понад сто громадських об'єднань, зареєстрованих на території м. Одеси. На реалізацію цілей та завдань програми з міського бюджету виділено 500 тис. грн.

Поряд з цим, нормативне закріплення механізмів взаємодії громадських організацій з владою не забезпечує їх ефективної співпраці. Зокрема, показовими є громадські слухання, які проводились Одеською міською радою 1 липня 2011 року з резонансного питання підвищення тарифів на послуги паркування у м. Одесі. Громадське слухання було зірвано з причини невдоволення одеситів, які наголошували на відсутності економічного обґрунтування підвищення тарифів та формальності консультацій з громадською радою.

У третьому кварталі 2011 р. набуло актуальності **питання реалізації права територіальної громади на участь у здійсненні місцевого самоврядування.** Зокрема, 29 липня відбулось громадське обговорення проекту Статуту територіальної громади м. Одеси, а 25 серпня було прийнято рішення Одеської міської ради щодо ухвалення проекту, який на разі проходить оформлення в Міністерстві юстиції України. Проте показово, що навіть сама процедура прийняття Статуту відбулась із порушенням, оскільки на сесії Одеської міської ради не були присутні необхідні для ухвалення 2/3 депутатів.

Попри задекларовані в документі права членів територіальної громади на висунення місцевих ініціатив, організації громадських слухань, загальних зборів громадян за місцем проживання, організації консультативних рад при органах місцевого самоврядування, можна прогнозувати, що Статут в існуючій редакції не гарантує, а швидше ускладнює реалізацію вказаних прав. Можна спрогнозувати, що в умовах невисокої громадянської активності одеситів ініціативним групам територіальної громади буде важко забезпечити в повній мірі процедури, закладені в Статуті з особливо важливих питань. Зокрема, є ризик, що залишатимуться невирішеними питання організації громадських слухань, які дадуть змогу висловити свою позицію з актуальних для громади питань, у разі, якщо набереться менше, ніж 1000 представників громади (наприклад, актуальні питання забудови території ризикують перерости у конфлікти у випадку, якщо поряд з житловими будинками зводиться об'єкти без попереднього обговорення і погодження. Проте, якщо на території, що прилягає до об'єкту забудови, проживає менше 1 тис. жителів, громадські слухання процедурно буде неможливо провести).

IV. ТЕНДЕНЦІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

За даним Одеської обласної державної адміністрації станом на 1 липня 2011 року в Одеській області зареєстровано понад 160 громадських організацій, у тому числі: міжнародних – 2, всеукраїнських – 4; регіональних – 1; обласних – 39; міських – 49; районних – 65.

Для забезпечення ефективної взаємодії між органами виконавчої влади та національно-культурними товариствами на обласному рівні було створено консультативно-дорадчий орган – Раду представників національно-культурних товариств Одеської області. Протягом I півріччя 2011 року було проведено 6 засідань Ради, на яких розглядатися питання етнонаціонального розвитку регіону.

На забезпечення виконання положень Європейської хартії відповідно до Закону України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» з обласного бюджету виділено 40 тис. грн.

Станом на 1 липня 2011 року в Одеській області діють 1274 релігійних організацій (релігійна мережа зросла на 9 релігійних громад). Відмов у реєстрації статутів релігійних організацій за звітний період не було, міжконфесійні конфлікти відсутні. Спірні ситуації виникають з питань церковного майна та вирішуються у судовому порядку.

Етнополітична та релігійна ситуація в області є досить стабільною. Конфліктів на релігійному та етнічному ґрунті не відбувалось. В області на постійній основі проводяться фестивалі, виставки, концерти за участю представників національно-культурних організацій.

На виконання Указу Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» управлінням освіти та науки обласної державної адміністрації була розроблена Комплексна програма «Освіта Одещини» на 2011-2014 роки, яка була затверджена на сесії Одеської обласної ради 18 лютого 2011 року. Програма об'єднала в собі всі регіональні освітні програми, які діяли у попередні роки, та визначила завдання, цілі та шляхи реформування всіх ланок освітньої галузі області на чотири роки.

В рамках реалізації програми «Освіта Одещини» за перше півріччя 2011 року було добудовано 6 шкіл (в Балтському, Фрунзівському, Кілійському, Ренійському, Тарутинському районах та сел. Олександрівка поблизу м. Іллічівська) з числа довгобудів, будівництво яких було розпочато і припинено на різному ступені готовності протягом останніх двадцяти років.

На виконання програми «Шкільний автобус» у поточному році було закуплено 47 нових шкільних автобусів. Одеською обласною адміністрацією планується закупити ще 57 шкільних автобусів, що повністю вирішить проблему транспортування дітей до місць навчання. З обласного бюджету на реалізацію цілей та завдань програми «Освіта Одещини» загалом було виділено 10 млн грн.

Про підтримку та продовження на місцевому рівні політики державного реформування галузі освіти заявила Одеська міська рада. Зокрема, на сесії міськради від 29.04.2011г. було затверджено Рішення Одеської міської ради №734-VI «Про підтримку Одеською міською владою державних реформ в сфері освіти», яка передбачає, серед іншого, створення можливостей для навчання студентів російською мовою.

На виконання Програми захисту російської мови виконком Одеської міської ради рішенням від 31.05.2011 вніс зміни до статуту 8 одеських шкіл і 96 дитячих садків. Згідно із змінами, з нового навчального 2011/2012 року припиняється викладання виключно українською мовою, а батьки матимуть можливість обирати мову викладання для дітей, які підуть у перший клас.

За даними Управління освіти Одеської міської ради у новому навчальному році стрімко зросла кількість першокласників, які навчатимуться в російськомовних класах загальноосвітніх шкіл Одеси, відповідно до прийнятої міськрадою програми збереження та розвитку російської мови. В українських школах відкрито 26 класів з російською мовою навчання. У 2010 році 62 % дітей навчалися в українських класах, в поточному році цей показник зменшився на 10 в.п. Можна спрогнозувати, що мовна політика міської влади призведе до поступового звуження вживання української мови в системі середньої освіти.

Отже, в освітній галузі обласна та місцева влада підтримали курс державних реформ. Але міська влада м. Одеси концентрується здебільшого на політичних аспектах, зокрема, мовному питанні. Одеська обласна адміністрація в рамках політики реформування в основному концентрується на вирішенні проблем матеріально-технічного забезпечення загальноосвітніх закладів.

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ

I. ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ

Динаміка показників соціально-економічного розвитку

Негативні процеси, що спостерігаються в економіці Харківської області внаслідок дії кризових чинників, призвели до втрати цим регіоном, який досі був одним з лідерів за економічним потенціалом, динаміки соціально-економічного розвитку.

Про **наростання негативних явищ в економіці області у першій половині 2011 р.** свідчить наступне.

1. Якщо у 2009 – на початку 2010 рр. Харківська область посідала 10-те місце в Україні за показниками розвитку промисловості, роздрібної торгівлі та сфери послуг, то вже у другому кварталі 2010 р. опинилась на 15-му місці, а у кінці року – на 25-му. Така тенденція триває і у 2011 р.: у першому кварталі *Харківщина займала одну з останніх позицій з-поміж регіонів за темпами розвитку економіки.* Так, обсяг промислового виробництва у першому кварталі 2011 р. зменшився на 2,1 %, оборот роздрібної торгівлі – на 6 % тощо.

2. *Знизились темпи надходження у регіон іноземних інвестицій.* Якщо протягом 2009 та 2010 рр. у регіон надійшло, відповідно, 445 і 645 млн дол. США прямих іноземних інвестицій, то у першому півріччі 2011 р. – лише 56 млн дол. США. При цьому, у другому кварталі 2011 р. з області вилучено 3,4 млн дол. США іноземного капіталу (передусім, російського та американського). Обсяг прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одну особу населення Харківської області на 01.07.2011 р. склав 1008,9 дол. США, що менше за середнє значення по Україні (1033,2 дол. США).

3. *Зберігається від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами.* Попри те, що у першому півріччі 2011 р. темпи зростання експорту були вищими за темпи зростання імпорту (131,6 % і 125,7 %), обсяг імпорту помітно переважає над експортом, а сальдо зовнішньої торгівлі товарами склало -134,6 млн дол. (у січні-червні 2010 р. сальдо склало -143,1 млн дол.).

4. *Зросли масштаби безробіття.* За даними Головного управління праці та соціального захисту Харківської облдержадміністрації рівень безробіття у першому кварталі 2011 р. збільшився у порівнянні з відповідним періодом 2010 р. на 20 %. *Погіршилась ситуація з виплатою заробітної плати:* на 1 травня 2011 р. на державних підприємствах регіону заборгованість з виплати заробітної плати склала понад 160 млн грн., а заборгованість по платежах до Пенсійного фонду склала 295 млн грн.

Основним чинником економічного спаду Харківської області у першому півріччі 2011 року став дефіцит фінансування виробництва та пов'язане з цим недозавантаження виробничих потужностей. При цьому тривалий виробничий цикл системоформуючих підприємств області не дає змоги швидко відреагувати на сприятливу кон'юнктуру зовнішніх ринків.

Починаючи з червня 2011 р. стабілізувалась ситуація з інвестуванням промисловості, у тому числі, позначилась позитивна динаміка залучення іноземних інвестицій. Відтак, **починаючи з червня 2011 р., спостерігається відновлення позитивної динаміки в окремих сферах економіки регіону, зокрема:**

- *зростання обсягів промислового і сільськогосподарського виробництва.* Випуск промислової продукції збільшився на 3,4 %, у тому числі в металургійному виробництві на 25,7 %, у машинобудуванні – на 18,1 %, в переробній промисловості – на 5,2 %, виробництві електроенергії, газу, води – на 0,3 %. Приріст виробництва спостерігався також у легкій

промисловості – на 26,3 %. Обсяги сільськогосподарського виробництва зросли на 36,1 %. Поряд з цим, випуск продукції скоротився у добувній промисловості (на 5,6 %), на підприємствах з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (на 9,5 %);

- *збільшення обсягів експорту* – у січні-липні експорт товарів зріс на 30,4 % порівняно з відповідним періодом 2010 р., а експорт послуг – на 42,0 % (дані першого півріччя). Позитивна динаміка експорту досягнута перш за все за рахунок збільшення продажу продуктів харчування, товарів народного споживання; наростили експорт такі харківські підприємства як «Турбоатом», «Електротяжмаш», «Південкабель» тощо. Основними ринками збуту товарів області були країни СНД (73,7 %), Азії (12,4 %) та Європи (10,6 %). Найбільші обсяги експортних поставок здійснювались до Російської Федерації – 51,5 %, Казахстану – 7,2 %, Білорусі – 5,5 %;

- *зростання обсягу інвестицій в основний капітал* – на 34,4 % у січні-червні 2011 р. Помітну динаміку демонструють капіталовкладення у розвиток інфраструктури. Так, на ремонт та реконструкцію доріг до кінця 2011 року з міського бюджету планується витратити 260 млн грн. (власне на реконструкцію буде виділено 25,4 млн грн., ще 99,5 млн грн. планується отримати завдяки реалізації облігацій місцевої позики). На 2,1 % у січні-червні зросли обсяги виконаних будівельних робіт. Будівельні роботи ведуться перш за все на дорогах, що ведуть до об'єктів «Євро-2012».

- *стабілізація ситуації на ринку праці*. За даними Департаменту економіки та комунального майна, у серпні 2011 р. (порівняно з початком року) середньомісячна заробітна плата працівників зросла у середньому на 100 грн. З початку року створено понад 15 тис. робочих місць.

Ситуація на ключових підприємствах регіону

Основні бюджетоутворюючі підприємства регіону, більшість яких перебуває у державній власності, опинилися у досить скрутному становищі.

Так, на Державному приладобудівному заводі ім. Т.Г. Шевченка наявні *проблеми з виплатою заробітної плати*, що спонукало працівників до масових акцій протесту. Для погашення заборгованості облдержадміністрація залучає кредитні кошти, частину робітників звільнено, а частину основних фондів заводу виставлено на продаж.

Подібна ситуація характерна і для низки інших підприємств: Харківського авіаційного заводу, Харківського електромеханічного заводу та ДП «Завод ім. Малишева».

Заборгованість Харківського електромеханічного заводу з виплати заробітної плати планується ліквідувати за рахунок продажу цехів; ДП «Завод ім. Малишева» – за рахунок залучення кредитних коштів (обсягом 500 млн грн. під державні гарантії) та допомогу «Укрспецекспорту» (5 млн грн. щотижнево).

Однією з найгостріших проблем комунальних підприємств регіону стала *низька платіжна дисципліна та, як наслідок, заборгованість по платежах за спожиті енергоносії*. Так, борг населення перед КП «Харківські теплові мережі» станом на вересень 2011 р. склав 500 млн грн., при цьому ступінь зношеності мереж перевищив 70 % (через нестачу коштів щороку замінюється лише половина аварійних мереж).

Загальний борг перед АК «Харківобленерго» станом на вересень 2011 р. склав 400,4 млн грн. При цьому, частка боргів населення є незначною, а основним боржниками стали державні підприємства: КП «Вода» – 84,2 млн грн., ДП «Завод ім. Малишева» – 9,9 млн грн., КП «Жилкомсервіс» – 2,3 млн грн. Внаслідок низького рівня платіжної дисципліни зростає власна заборгованість «Харківобленерго», яка станом на серпень 2011 р. склала понад 343 млн грн.

Зрив планових ремонтних робіт спостерігається на КП «Вода», де зношування мереж відбувається швидше за їх відновлення. Незважаючи на майже 100 % сплату населенням послуг, «Вода» залишається збитковим підприємством (тарифи покривають лише 39-47 % витрат), яке для підготовки до нового сезону потребує або компенсації з міського бюджету у розмірі 11,7 млн грн., або збільшення тарифів.

Подібна ситуація зі зношеністю фондів має місце і на КП «Харківгаз» (три чверті газових комунікацій м. Харкова експлуатуються понад 40 років та майже вичерпали свій ресурс, що збільшує ймовірність аварій). Підприємство вирішує проблему неплатежів шляхом відключення абонентів, що заборгували понад 3 тис. грн.

У третьому кварталі 2011 р. складною залишається *ситуація з виплатою заробітних плат на державних підприємствах*. Так, заборгованість з виплати заробітної плати складає 118 млн грн., у тому числі 110 млн грн. на економічно активних підприємствах. Заборгованість підприємств перед Пенсійним фондом України складає 242,7 млн грн. Основні борги зосереджені на 34 державних підприємствах (82 млн грн. і 131 млн грн. по внесках до Пенсійного фонду). Підприємства роблять спроби розв'язати проблему шляхом збільшення обсягів неповної зайнятості. Так, станом на кінець серпня в умовах вимушеної неповної зайнятості перебувала значна кількість працівників ВАТ «Харківський тракторний завод ім. Орджонікідзе» (1860 осіб), ДП «Харківський приладобудівний завод ім. Шевченка» (1481 особа), Ізюмський казенний приладобудівний завод (781 особа), ДП «Харківський електромеханічний завод» (575 осіб), ВАТ «Коннектор» (588 осіб), АТЗТ «Завод «Червоний Жовтень»» (330 осіб). Подібна ситуація спостерігається навіть на ДП «Завод ім. Малишева» (1403 особи), незважаючи на укладений контракт на збільшення обсягів продажу танків до Індонезії та Таїланду.

Загалом, підсумки соціально-економічного розвитку Харківської області у січні-вересні 2011 р. засвідчили, що, *попри низку позитивних тенденцій, які позначились, зокрема, у третьому кварталі, область демонструє вкрай низькі темпи відновлення докризових значень господарської діяльності*. Загрозливою є ситуація з бюджетоутворюючими підприємствами області, у тому числі, зі зростанням заборгованості з виплати заробітних плат. Термінового покращення потребує платіжна дисципліна у сфері оплати за спожиті енергоносії. Негативні процеси, що спостерігаються в економіці регіону, ставлять під загрозу виконання завдань, визначених стратегією розвитку регіону на поточний рік.

II. УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ

Важливою позитивною рисою Харківської області у 2011 р. стала помітна консолідація зусиль влади і економічної еліти навколо підготовки до проведення ЄВРО-2012. Поєднання бюджетного і приватного фінансування створило передумови для модернізації об'єктів інфраструктури в рамках цього проекту, у тому числі доріг, аеропорту, спортивних споруд, метрополітену та робіт по благоустрою тощо.

Значною подією стало ухвалення обласною радою «**Стратегії соціально-економічного (сталого) розвитку Харківської області до 2020 р.**» (23 грудня 2010 р.). Цей документ визначив напрями створення високотехнологічного та ефективного ЖКГ, розвитку туристичного кластера, основ модернізації паливно-енергетичного комплексу, формування і розвитку міжнародних транспортних коридорів, що проходять по території регіону.

Крім цього, оголошено реалізацію в м. Харкові «пілотних» національних проектів (проте поки не надано конкретних строків та методів їх реалізації), у тому числі, будівництва сучасного сміттєпереробного заводу.

З метою подолання наслідків світової економічної кризи та недопущення зростання заборгованості підприємств влада області прийняла рішення про *посилення контрольно-адміністративного впливу*. Так, зокрема, активізовано співпрацю органів влади з контролюючими органами, внаслідок чого до органів прокуратури було направлено матеріали на 205 керівників підприємств, у т.ч. на 138 керівників підприємств-боржників. За їх результатами було порушено 20 кримінальних справ (ДП «ХЕМЗ», ЗАТ «Краснопавлівський молокозавод», ЗАТ «Харківський завод «Будгідраліка», НДІ «Укрводгео», ТОВ «Лікєро-горілочний завод «Арго»» та ін.). За порушення пенсійного законодавства у першому півріччі 2011 р. притягнуто до адміністративної відповідальності 851 посадову особу, подано матеріали на розірвання контрактів з керівниками 26 підприємств, подано 23 матеріали на притягнення керівників підприємств до кримінальної

відповідальності тощо.

В обласному центрі триває реструктуризація підприємств житлово-комунального господарства. Проте низці рішень міської ради бракує виваженості і прозорості. Так, зокрема, з «Міськелектротрансу» виокремлено чотири окремих підприємства (офіційно – для підвищення їх інвестиційної привабливості), при цьому всі парки (за винятком парку ім. Горького) об'єднано в один.

Крім цього, трьом комунальним підприємствам дозволено взяти кредит на 345 млн грн. під заставу власності («Жилкомсервіс» – 25 млн грн., «Міськелектротранс» – 70 млн грн., «Центральний парк культури та відпочинку ім. Горького» – 250 млн грн.). Проте перелік комунальної власності, яку буде віддано у заставу, відсутній, що, на думку експертів і громадськості, створює підґрунтя для зловживань.

З метою боротьби з низькою оплатою праці керівництвом регіону започатковано практику оприлюднення переліку підприємств, які виплачують заробітну платню, нижчу за мінімальну. Позитивним кроком обласної ради влади слід вважати спроби регулювання цін на хлібобулочні вироби. Так, 30 серпня відбулось підписання Меморандуму порозуміння між Харківською облдержадміністрацією та виробниками хлібобулочних виробів і торговельними закладами продовольчого профілю. Згідно з підписаним документом, виробники хліба беруть на себе зобов'язання щодо недопущення необґрунтованого підвищення цін та інформування за 2 тижні до введення в дію нових цін про це органи державної влади і населення.

У липні укладено тристоронню Угоду між Харківською обласною радою, обласною державною адміністрацією та Програмою розвитку ООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», якою передбачено, що місцеві громади, органи місцевої виконавчої влади та самоврядування спільно визначатимуть пріоритети розвитку, плануватимуть та реалізовуватимуть заходи для сталого розвитку свого села, селища чи міста.

Помітними є зусилля обласної влади щодо розвитку міжрегіонального співробітництва. Зокрема, у лютому 2011 р. у Харківській обласній державній адміністрації відбулась зустріч голів Харківської та Львівської ОДА, на якій обговорювались питання регіонального співробітництва між областями в економічній та гуманітарній сферах; Угоду про торговельно-економічне, науково-технічне і культурне співробітництво укладено між Харківською обласною державною адміністрацією та Радою міністрів АР Крим тощо.

ІІІ. ТЕНДЕНЦІ ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ

Станом на 1 вересня 2011 р. в Харківській області з 189 осередків політичних партій, що діють в Україні, зареєстровано 179. Загальна чисельність членів партій – понад 300 тис. осіб, що складає 14 % всіх виборців Харківської області. Найчисленнішими та найвпливовішими політичними силами регіону є: обласна організація Партії регіонів (понад 140 тис. членів), ХОО ВО «Батьківщина» (понад 38 тис. членів), ХОО Партії «Відродження» (понад 30 тис. членів). Найбільшою підтримкою виборців володіє Партія регіонів, що підтверджують результати повторних виборів до селищних та сільських рад (відбулись 9 та 16 січня в 45 населених пунктах Харківської області).

Найбільш активними з-поміж політичних партій у серпні-вересні 2011 р. були КПУ та ВО «Свобода», які обмежувались масовими акціями з критикою ініціатив влади і започаткованих реформ. Представники лівих сил (СПУ, ГО «Трудова Харківщина») виступають з критикою пенсійної, податкової та земельної реформ.

Найбільш чисельна опозиційна сила – «Батьківщина» – займає доволі пасивну позицію, не проводячи активних громадських заходів, обмежуючись інформаційною кампанією та спробами концентрації зусиль на критиці дій центральних та місцевих органів влади.

У порівнянні з політичними партіями більш активними виявляються формально не пов'язані з партіями громадські організації (ГО «Патріот України», «Зелений фронт», «Поступ», «Прорвемося», «Щит-520», «Захист справедливості») та профспілки, що використовують окремі соціальні проблеми міста. Так, 2 серпня в Харкові за ініціативи

профспілки «Захист справедливості» та ініціативно-правозахисної групи «Прорвемося» відбулась акція протесту працівників ХКП «Міськелектротранс» проти реорганізації підприємства.

Таким чином, у січні-вересні 2011 р. політична ситуація в Харківській області була досить стабільною. Політичні сили почали підготовку до парламентських виборів, проте їхня діяльність ще не ввійшла до активної фази. Активізацію політичних сил слід очікувати наприкінці 2011 р. При цьому ймовірність дестабілізації суспільно-політичного життя напередодні виборів є мінімальною.

4. ОРІЄНТИРИ ПОЛІТИКИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ НА 2012 РІК

Основним завданням соціально-економічної політики залишається створення у регіонах можливостей для активізації внутрішнього потенціалу розвитку, у тому числі, за наступними напрямками.

1. Вплив на макропропорції розвитку регіонів

Сучасні проблеми: екстенсивний характер розвитку регіональних економічних комплексів, посилення проявів депресивності (зокрема, у старопромислових регіонах); неефективність системи бюджетного перерозподілу національного доходу; посилення патерналістських очікувань та утриманських настроїв у регіонах.

Довгострокові цілі: забезпечення економічної безпеки регіонів, реструктуризація економіки за рахунок оптимізації використання наявного на місцевому рівні ресурсного потенціалу; пошук альтернативних чинників економічного зростання; забезпечення інтенсивного характеру економічного розвитку; оптимізація міжбюджетних відносин.

Поточні завдання:

- вирівнювання надмірних диспропорцій регіонального розвитку;
- завершення реформ у базових галузях промисловості; створення у регіонах сучасних виробництв, що ґрунтуються на місцевому потенціалі та не потребують специфічних ресурсів;
- випереджаючий розвиток та підтримка місцевого малого підприємництва, сприяння самозайнятості населення;
- формування сприятливого інвестиційного клімату, оптимізація режимів СЕЗ і ТПР;
- упорядкування міжбюджетних відносин, укрупнення низових одиниць управління, збільшення частки цільового фінансування, формування горизонтальних міжбюджетних відносин;
- розширення доходної бази місцевих бюджетів, передання часток окремих загальнодержавних податків (податку на прибуток підприємств; запровадження податку на нерухомість), пошук небюджетних фінансових ресурсів.

2. Реалізація програмного підходу до розвитку регіонів

Сучасні проблеми: відсутність стратегічного бачення, декларативний характер програмних документів розвитку регіонів; формалізація планових процедур, надмірна кількість та заплутаність регіональних цільових програм; низька ефективність (недієвість) угод щодо регіонального розвитку.

Довгострокові цілі: плановий характер розвитку, орієнтований на тривалий період; узгодження державних та регіональних інтересів; концентрація і спрямування обмежених місцевих ресурсів на пріоритетні проекти регіонального розвитку, що формують мультиплікативний ефект; забезпечення стабільності і взаємодії у відносинах між центральною і регіональною владою.

Поточні завдання:

- забезпечення обов'язкового довгострокового стратегічного планування розвитку регіонів;
- перегляд та уточнення пріоритетів розвитку в рамках регіональних стратегій;
- упорядкування та узгодження положень цільових регіональних програм зі стратегіями та державними програмами;
- удосконалення режимів угод щодо регіонального розвитку, забезпечення їх прозорості

та підвищення ефективності.

3. Розвиток міжрегіонального співробітництва

Сучасні проблеми: ослаблення внутрішньої консолідації економічного простору; ситуативний характер міжрегіональних коопераційних зв'язків, замкненість регіональних господарських комплексів, регіональна соціальна дезінтегрованість.

Довгострокові цілі: розвиток сучасних форм міжтериторіальної економічної інтеграції та кооперації для спільного освоєння ресурсів та вирішення проблем розвитку територій.

Поточні завдання:

- розвиток започаткованих практик міжрегіонального співробітництва, наповнення їх стратегічними документами та конкретними спільними проектами;
- зняття бар'єрів адміністративного характеру для стимулювання розвитку підприємницької ініціативи на місцях, активізації економічного зростання;
- розвиток міжрегіональної інфраструктури, реалізація спільних інвестиційних проектів;
- створення регіональних (міжрегіональних) кластерів та промислових парків інноваційного характеру;
- посередництво держави у налагодженні контактів підприємців і представників торгівлі різних регіонів у рамках державних програм;
- збереження контролю держави над стратегічними об'єктами базових галузей (секторів) економіки та цільовим використанням природних ресурсів.

4. Транскордонне співробітництво та міжнародна співпраця

Сучасні проблеми: низька конкурентоспроможність регіональних виробників на міжнародних ринках, домінування сировинної спеціалізації експорту, неефективне використання потенціалу прикордонних регіонів у сфері транскордонного співробітництва.

Довгострокові цілі: підвищення конкурентоспроможності регіону, подолання вузької виробничої спеціалізації, зміцнення позицій регіональної економіки у національних та міжнародних масштабах на основі використання різноманітних потенціалів партнерства з зарубіжними країнами.

Поточні завдання:

- відновлення докризових тенденцій та подолання розбалансованості зовнішньої торгівлі, зміна товарної структури експорту у бік продукції з високим ступенем обробки;
- розвиток преференційних митних режимів на основі використання переваг прикордонних та припортових територій;
 - ширше залучення регіонів до транскордонного співробітництва з регіонами сусідніх країн,
 - розширення повноважень місцевих органів влади щодо вирішення спільних з регіонами сусідніх країн завдань регіонального та місцевого розвитку;
 - активізація діяльності центральних і місцевих органів влади з покращення інвестиційного середовища та залучення інвестицій в економіку регіону;
 - створення транскордонних туристичних кластерів на базі рекреаційного потенціалу західних та південних регіонів.

Заходи регіональної політики у найближчій перспективі мають спрямовуватися на остаточну ліквідацію наслідків кризи та посткризове відновлення регіональних економічних комплексів на засадах інтенсивного розвитку.